הלכות אישות פרק כ' (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום השיעור: רמב"ם, הלכות אישות, פרק כ' (הלכות פרנסת הבת ועישור נכסים)

הלכה א': תקנת פרנסת הבת, השיעור לעני ולעשיר, וכשהאב מתנה שלא לתת

1. לשון הרמב"ם

ציוו חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו כדי שתינשא בו וזה הנקרא פרנסה. המשיא את בתו סתם לא יפחות לה מכסות שפוסקין לאשת עני שבישראל כמו שביארנו. במה דברים אמורים בשהיה האב עני אבל אם היה עשיר הרי זה ראוי שיתן לה כפי עשרו. פירש על הבעל שאין לה כלום ושיכניסנה ערומה, ולא יאמר הבעל כשתבוא לביתי אכסנה אלא מכסה והיא בבית אביה.

2. ביאור הפשט

חכמים תיקנו שאדם ייתן מעט מנכסיו לבתו כדי שתוכל להינשא בו, וזה נקרא "פרנסה". המשיא את בתו "סתם" (בלי שסוכם סכום מראש), לא יפחות לה מן השיעור של בגדים שפוסקים לאשת עני (כפי שנתבאר לעיל בפרק י"ד, שנותנים חמישים זוז לשנה לכסות). זה דווקא כשהאב עני, אבל אם הוא עשיר, ראוי שייתן לה כפי עשרו. אולם אם האב פירש במפורש לחתן מראש שאין לבת כלום ושיכניסנה "ערומה" (בלי שום הכנה ובגדים), אין לתבוע מן האב כלום. במקרה כזה החיוב מוטל על החתן, ואינו יכול לומר שיקנה לה בגדים רק אחר החתונה כשתבוא לביתו, אלא עליו לכסותה כבר בעודה בבית אביה.

3. חידושים וביאורים

* **החילוק בין "פרנסת הבת" ל"תנאי כתובה" (ר' יצחק ור' יואל אשר):**

מה שהרמב"ם פותח בלשון "ציוו חכמים", בא לאפוקי שאין זה מן "תנאי כתובה" הרגילים (שבהם האב מחויב ממש לדאוג לבנות לאחר פטירתו, כמזונות הבנות), אלא זו תקנת חכמים מיוחדת ומצוה המוטלת על האב. ר' יואל אשר מוסיף שאף שנוטלים זאת מן הנכסים לאחר מות האב (ולכאורה "במתים חפשי"), המצוה בעצם מוטלת על האדם בחייו – שיסדר את נכסיו באופן שיישאר מהם להשיא את הבנות; מצות פרנסת המשפחה אינה מסתיימת עם המוות.

* **הלשון "מעט" מנכסיו (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

הלשון "מעט" מעניינת, שהרי השאת ילד עולה ממון רב. ר' יצחק משיב בדרך צחות שחכמים רצו שכל יהודי יהיה עשיר כל כך, עד שהוצאות החתונה (עשירית מן הנכסים, כפי שיתבאר להלן) ייחשבו אצלו "מעט" – סכום קטן.

* **משמעות המילה "פרנסה" לעומת "נדוניא" (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

בדרך כלל "פרנסה" פירושה כל צורכי החיים (לזון, לכלכל, לפרנס), אבל כאן נתנו חז"ל את השם המיוחד "פרנסה" להוצאות השאת הבת. ר' יצחק מסביר שהמילה "פרנסה" אינה דווקא כסף למחיה, אלא "סיפוק הצרכים" – בלשוננו: "ציוד" (כפי שלמדנו לעיל: "נותן לאשה שני איסר... לפרנסת עצמה"). ר' יואל אשר מחלק בין "נדוניא" – שפירושה נכסים (כגון שדה) שהיא מכניסה לרשות הבעל – לבין "פרנסה", שפירושה כלי לבן וכלי בית. ר' יצחק סובר שיכול לכלול את שניהם, והכל בכלל נדוניא, כלומר לספק את כל הצרכים שנערה זקוקה להם כדי להינשא.

* **מדוע על האב לספק בגדים אם ממילא הבעל מחויב בשאר כסות ועונה? (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

הרי ידוע שמרגע הנישואין כל האחריות מוטלת על הבעל (שאר, כסות ועונה, ואף סעודת החתונה מספק הבעל). אם כן, מדוע על האב לתת לה כסות לפני החתונה?

* *תירוץ:* על סמך לשון הרמב"ם "כדי שתינשא בו". הגמרא דורשת את הפסוק "ובנותיכם תנו לאנשים" – שעל האב להלבישה ולקשטה יפה "כדי שיקפצו עליה אנשים". לאחר החתונה הבעל אכן מחויב בהכל, אבל כדי לעבור את הגשר שאיש ירצה בכלל להשתדך עמה (קפצה זבינא), אסור שתבוא בידיים ריקות, אלא עליה להיראות מכובדת. ר' יואל אשר מביא לזה את המשנה הידועה בנדרים על ר' ישמעאל, שקישט את בת אחותו שנראתה מכוערת מחמת עניות, ואחר כך רצה ההוא לשאתה, ור' ישמעאל בכה ואמר: "בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן".

* *הערה בענין "עולה עמו" (ר' יואל אשר):* כיון שאצל הבעל יש דין "עולה עמו ואינה יורדת" (כפי שהיתה רגילה בבית אביה), נמצא שאם האב מקשטה לפני החתונה כגבירה כדי שהחתן ירצה לשאתה, יעלה הדבר לבעל אחר כך הרבה יותר כסף כל ימי חייו כדי להחזיק ברמה ההיא!

* **גדר החיוב "כפי עשרו" בהשאת הבת לעומת מזונות הילדים, ושיטת הטור (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

* בהלכות מזונות הילדים (שבהן האב מחויב מדרבנן רק עד שש שנים, ומשם והלאה רק מדין צדקה) למדנו שאין האב מחויב לתת לילדים לפי רמת עשרו (אין "עולה עמו"). כאן לעומת זאת,

בהשאת הבת ("פרנסת הבת"), אומר הרמב"ם שעשיר צריך לתת "כפי עשרו" – יש כאן בחינה של "עולה עמו".

* *מחלוקת הרמב"ם והטור לגבי כפיה:* בעוד שהרמב"ם נוקט בלשון "הרי זה **ראוי** שיתן לה כפי עשרו" (ובתחילה "ציוו חכמים"), בטור כתוב "**צריך** שיתן". הפוסקים לומדים מכך שלדעת הרמב"ם זו רק מצוה ואין כופין את האב בחייו, ואילו לדעת הטור זהו חיוב שאפשר לתבוע ממש. ר' יצחק מסביר שאף לאחר פטירת האב, מה שנוטלים מן הנכסים לבת אינו בתורת "כפיה", אלא משום שאנו אומדים ("אומדנא דעתא") שאב רוצה לתת לבתו.

* **שיטת הרמ"א – האם החיוב מוטל גם על האם (ר' יואל אשר):**

הרמ"א מביא "יש אומרים" שחיוב פרנסת הבת אינו דווקא על האב, אלא גם על האם (או מי מן ההורים שמשגיח על הילד). הדבר מתקשר לפרשת חיי שרה (פרשת השידוכים), ששם שלח אברהם אבינו עשרה גמלים, ואצל רבקה נזכרים בתואל ולבן אחיה יחד עם האם.

* **[סטייה מן הנושא: תקנות לצמצום הוצאות החתונה והכלל "לפי עשרו" בהלכה] (ר' יצחק):**

יש אנשים הרוצים לתקן תקנות שלא יוציאו כל כך הרבה כסף על חתונות, ושהגבירים יוציאו פחות. אבל לפי ההלכה כאן ברמב"ם ("ראוי שיתן לה כפי עשרו"), גביר אכן ראוי שישלם כגביר, ואין זה נכון שגביר יעשה עצמו חסכן בחתונת בתו. זה מתאים למה שלומדים ב"שמונה פרקים" לרמב"ם ובהלכות שבת ויום טוב: ביהדות הוצאות ממון אינן חוקים קבועים השווים לכל, אלא הכל הולך "לפי עשרו". לדוגמה, בכבוד שבת ויום טוב אין גביר יכול לומר "אני יוצא ידי חובתי בלחמניה", שהרי לגביו אין זה עונג וכבוד שבת; עליו לכבד את השבת כפי שידו משגת. וכן בענייני העולם, אם גביר גדול קונה לעצמו מכונית יקרה בלי שום מאמץ לפי ערכו, אין הוא נקרא בעל תאוה או "חזיר" (אף שגם לפי ערכו שייכת דרגה שהיא אכן חזירית), כי הכל נמדד לפי מצבו של האדם.

* **פירוש "אין לה כלום" – הפקעת המצוה או רק חיסרון בתביעה? (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

מה כוונת הרמב"ם ב"אין לה כלום" כשהאב מתנה: האם המצוה נפקעת לגמרי מן האב, או שפירושו רק שהיא ובעלה אינם יכולים לתבוע ממנו כלום בבית דין? ר' יצחק ור' יואל אשר מסכימים שהמצוה עצמה עדיין קיימת – האב אכן ביטל מצוה דרבנן ותקנת חכמים בכך שאינו נותן – אבל מבחינה הלכתית אין טענה ואין אפשרות ללכת לבית דין לחייבו לשלם.

* **פירוש "שיכניסנה ערומה" (ר' יצחק):**

"ערומה" אין פירושה עירומה ממש (כפי שנולדה), כשם שהפסוק "כי תראה ערום וכסיתו" אינו מדבר במי שהולך עירום ברחוב. הכוונה שהיא באה בלי בגדי החתונה הראויים והיפים ובלי הציוד שכלה מביאה עמה בדרך כלל.

* **החידוש שחיוב הכסות של הבעל מתחיל לפני הנישואין (ר' יצחק ור' יואל אשר):**

בדרך כלל חיובי שאר כסות ועונה מתחילים רק בנישואין (כניסה לחופה). כאן יש דבר חדש: כיון שחלק מן הנישואין (כניסה לביתו) הוא שנערה באה אל הבעל עם מזוודת בגדים, ובדרך כלל האב משלם זאת, תיקנו חז"ל שאם האב הוציא עצמו מכך, החיוב מוטל על החתן כבר מן האירוסין ("והיא בבית אביה").

ר' יואל אשר משווה זאת להלכות שלמדנו לעיל (כגון שומרת יבם או מקרים אחרים לפני הנישואין כשאין לה מי שייתן לה לאכול), שבהם חיוב המזונות מתחיל מוקדם יותר. רואים כאן שההלכות אינן "חקוקות בסלע" אלא מתחשבים במציאות המעשית: חז"ל הבינו שבעל רגיל אינו רוצה בגנאי שאשתו תבוא "ערומה" בסמרטוטים (רק אחשורוש רצה כך...), ולכן חייבו את החתן לכסותה לפני החתונה.

* **שיעור חיובו של החתן ("מכסה והיא בבית אביה") (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

ר' יואל אשר אומר שהרמב"ם אינו אומר בבירור אם החתן כבר מתחייב בכל דיני כסות (לפי עשרו), או שזו רק הלכה מינימלית שעליו לקנות לה בגד יפה אחד כדי שתהיה לבושה כראוי בחתונה. ר' יצחק לעומתו סובר שאין חילוק: "לבושה כראוי" בהלכה פירושו ממילא "לפי כבודו ולפי כבודה", ולמחרת החתונה ממילא יצטרך לקנות לה את כל הבגדים. עיקר החידוש כאן הוא שאינו יכול להניחה לבוא לחתונה בסמרטוטים, אלא עליו לקבל על עצמו לספק את ציוד הבגדים שהאב היה נותן.

הלכה ב' (ג'): אומדן דעת האב ועישור נכסים

1. לשון הרמב"ם

האב שמת והניח בת, אומדין דעתו כמה היה בלבו ליתן לה לפרנסתה ונותנין לה. ומניין יודעין אומדן דעתו, מריעיו ומיודעיו וממשאו ומתנו ומכבודו. וכן אם השיא בת בחייו אומדין בה. ואם לא ידעו לו בית דין אומדן דעת, נותנין לה מנכסיו עישור לפרנסתה.

2. ביאור הפשט

אם אב מת והניח בת, אומדים את דעת האב כמה היה בלבו לתת לה לציודה (פרנסתה), והיתומים צריכים לתת לה זאת מן הנכסים. כיצד יודעים את אומדן דעתו? מסתכלים על חבריו (ריעיו), מכריו (מיודעיו), עסקיו (משאו ומתנו), וכיצד נהג בכבודו שלו. וכן הדין אם האב חי ומשיא בת בסתם וממתין לראות במה יחייבו בית דין, אומדים אותו גם כן באותו אופן (או: אם כבר השיא בת בחייו, אומדים לפי מה שנתן לה). אם בית דין אינם יכולים לדעת את אומדן דעתו, נותנים לה עשירית (10%) מנכסיו לציודה.

3. חידושים וביאורים

* **כיצד עושים את "אומדן הדעת" (ריעיו, מיודעיו, משאו ומתנו, כבודו) (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

* *חילוק בין "ריעיו" ל"מיודעיו":* ר' יואל אשר מפרש ש"ריעיו" הם חבריו, ו"מיודעיו" אינם דווקא חברים אלא "היודעים" (או "הרכלנים") שבסביבה, המכירים אותו ויודעים עליו הכל.

* *אופן האומדנא:* ר' יצחק מעיר שאין שואלים ממש את החברים מה אמר, אלא מסתכלים על התמונה הכוללת: איזה סוג חברים ושכנים יש לו ומה הם קונים; "משאו ומתנו" – איזה מין איש עסקים היה והאם היה רחב יד בעסקיו; ו"כבודו" – כמה הוציא על עצמו ועל מלבושיו, שכן אדם מכובד היה רוצה אותו דבר לבתו.

* *השוואה להלכות כסות:* ר' יואל אשר מציין שזה דומה להלכות כסות שבהן הולכים "כפי מנהג בני המדינה", אלא שכאן הדבר מקומי עוד יותר ומיוחד לסביבתו של האדם עצמו.

* **יישוב הכפילות ברמב"ם לגבי אב חי ("וכן אם השיא בת בחייו אומדין בה") (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

הרי הרמב"ם כבר אמר בהלכה הקודמת שאם האב עשיר ראוי שייתן לה "כפי עשרו", מדוע צריך הרמב"ם לחזור כאן ולומר "וכן אם השיא בת בחייו אומדין בה"? התירוץ הוא שלעיל הרמב"ם מדבר אל האב עצמו (מה עליו לעשות מצד המצוה לפי עשרו). כאן מדובר כשהאב משיא בסתם ואינו נותן מעצמו, אלא הדבר מגיע לבית דין לחייבו, ובית דין אינם יודעים בבירור את מצבו – אז משתמשים בית דין באותם כללי אומדנא (לפי חבריו ועסקיו) כמו אצל אב שמת.

* **שיעור "עישור נכסים" (10%) – האם הוא תקרה ("עד עישור") או שיעור קבוע? (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

* ר' יואל אשר תמה על הסכום של עשרה אחוזים מכל הנכסים: זהו סכום עצום (לדוגמה, מאה אלף דולר ממיליון), בפרט שמן הנכסים צריך עוד לשלם את כתובת האלמנה, מזונות וכתובת בנין דכרין! לכן הוא מציע חידוש שכשהרמב"ם אומר "עישור" כוונתו באמת **"עד עישור"** (עד עשרה אחוזים). כלומר, אם השאיר הון גדול מאוד ובאחוז אחד היא כבר מכוסה לגמרי במלבושים ובכל מה שנחוץ, אין סיבה לחייב את היורשים לתת יותר.

* ר' יצחק מסכים שאם מדובר במולטי-מיליארדר (50 מיליארד דולר), ודאי יודעים בדרך אומדנא שלא יוציא חמישה מיליארד דולר על חתונה, וממילא כלל אין מגיעים לדין "לא ידעו בית דין". אבל אצל בעל בית רגיל (שמשאיר בית בשני מיליון דולר, והחתונה עולה 200,000 דולר), סובר ר' יצחק שאין צורך להוסיף את המילה "עד", אלא 10% אכן היה השיעור הקבוע שחז"ל אמדו שאדם נותן. (לגבי החובות האחרים כמו כתובה ומזונות, אומר ר' יצחק שיש לבדוק בהלכה ממה מתחילים לחשב את העשירית – לכאורה ממה שנשאר).

* **מה נכלל ב"פרנסתה" ומבט היסטורי על נדוניא (ר' יצחק):**

* מדוע 10% אינו מוגזם כלל? יש לזכור ש"לפרנסתה" אין פירושו רק בגדים לחתונה, אלא הוא כולל נדוניא שלמה, כגון קניית דירה ודברים שנשארים שלה כדי שהזוג יוכל להתבסס בחיים, וכדי שאיש ירצה לשאתה. יתרה מזו: לבת אין בעצם שום חלק בירושה (מלבד מזונות עד החתונה, שהם רק "תפוחי האדמה" למחיה); עישור הנכסים הוא כל מה שהיא מקבלת מהון אביה.

* *[סטייה מן הנושא בענין עלות החתונות היום ופעם]:* אנשים היום אוהבים לשכנע את עצמם שפעם היה אחרת ורק היום החתונות יקרות בטירוף. אבל כמו שאומר הפסוק "אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה" – תמיד היה כך! אף שאומרים שהבעל צריך לפרנס לאחר החתונה, מעולם לא רצה שום איש לשאת אשה ענייה בלי נדוניא. סדר העולם הרגיל היה תמיד שהאשה מביאה נדוניא (והבעל מקבל עליה אחריות), ואב תמיד הוציא כעשירית מהונו על חתונה.

הלכה ד': עישור נכסים כשיש בנות רבות ("הניח בנות רבות")

1. לשון הרמב"ם

הניח בנות רבות, כל שתבוא לינשא נותנין לה עישור הנכסים, ושלאחריה עישור מה ששיירה ראשונה, ושלאחריה עישור מה ששיירה שניה. ואם באו כולן לינשא כאחת, ראשונה נוטלת עישור והשניה עישור מה ששיירה ראשונה והשלישית עישור מה ששיירה שניה וכן אפילו הן עשר, וחוזרות וחולקות כל העישורים בשוה ושאר הנכסים לאחים.

2. ביאור הפשט

אם האב הניח בנות רבות: כשהן נישאות זו אחר זו, הראשונה הנישאת נוטלת 10% מן הנכסים, השניה נוטלת 10% ממה שהשאירה הראשונה, והשלישית 10% ממה שהשאירה השניה. אבל אם כל הבנות באות להינשא בבת אחת (ביום אחד), מחשבים את הסך הכל כאילו נטלו זו אחר זו (10% לראשונה, 10% מן השארית לשניה וכו', אפילו הן עשר בנות), ואחר כך מצרפים את כל העישורים והבנות חולקות אותם ביניהן בשווה, והנותר הולך לאחים.

3. חידושים וביאורים

* **הטעם לחשבון "עישור מה ששיירה" והיושר כשכולן נישאות "כאחת" (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

* אם אדם משאיר מיליון דולר ויש לו עשר בנות, ואילו היו נותנים לכל בת 10% מן המיליון המקורי (100,000 דולר לכל אחת), היו הבנות מרוקנות את כל הירושה ולא היה נשאר כלום לבנים (היורשים)! לכן תיקנו חז"ל שכל בת נוטלת רק עשירית ממה שנשאר בקופה בשעת חתונתה (הראשונה 100,000, השניה 10% מ-900,000 שהם 90,000 וכו'). באופן זה תמיד יישאר חלק עיקרי ליורשים.

* כשכולן נישאות ביום אחד יש פשרה גאונית: מצד אחד, אי אפשר לתת לכל אחת עשירית מלאה מן ההון כולו, שכן אז לא יישאר כלום ליורשים; לכן עושים תחילה את חשבון הסך הכל כאילו נישאו בזו אחר זו. מצד שני, כיון שכולן נישאות באותו יום,

אין זה צודק שאחת תקבל יותר מחברתה! לכן משליכים את כל העישורים המחושבים לקופה אחת (לדוגמה, בשתי בנות ממיליון: 100,000 ועוד 90,000 הם 190,000), והן חולקות בשווה (כל אחת מקבלת 50% מזה). כך מרוויחים את שני הדברים: אין אי-שוויון בין הבנות עצמן כשהן נישאות יחד, והאחים נשארים עם ירושתם.

*** שיטת התוספות והפסיכולוגיה של האב (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

התוספות מבארים את החילוק בין בזה אחר זה לבבת אחת. כל הלכת עישור נכסים בנויה על אומדנא בדעת האב – כיצד היה האב נוהג בחייו. במציאות, כשאב משיא את הילד הראשון, אינו חושב על חלוקה מדויקת, אלא נותן ביד רחבה (עשירית מן ההון הנוכחי). אחר כך, אצל הילדים האחרים, הוא רואה שאי אפשר להוציא כך ונשאר פחות כסף, ויורד ונותן פחות. גם הילדים מבינים שזו דרך העולם ומצפים לכך.

*** [סטייה מן הנושא: חלקו של הבכור] (ר' יצחק ור' יואל אשר):**

ר' יצחק מעיר בדרך צחות שנמצא שהילד הראשון (הבכור), מלבד שמקבל פי שנים בירושה, מקבל גם את הכסף הרב ביותר בחתונה. ר' יואל אשר משיב על כך שהילד הראשון מקבל גם את "כל ההתעללות" (כל הקשיים וחוסר הניסיון של הורות בפעם הראשונה), ור' יצחק שואל אם זה משתלם.

הלכה ה' (ח'): גביה מן הקרקע ושכירות קרקע, דין הבת כבעל חוב של אחין, וטריפה מן הלקוחות

1. לשון הרמב"ם

עישור זה שהוא לפרנסה אינו מתנאי כתובה לפיכך אפילו לפי תקנת אחרונים אינו ניטל אלא מן הקרקע, ויש לה לגבות עישור זה משכירות הקרקע, ואם רצו האחין ליתן לה מעות כנגד עישור הקרקע נותנין. הבת בעישור זה כבעל חוב של אחין היא, לפיכך נוטלת אותו מן הבינונית בלא שבועה, מתו האחין נוטלת אותו מבניהם מן הזיבורית ובשבועה שהרי היא נפרעת מנכסי יתומים, והבא ליפרע מנכסי יתומים לא ייפרע אלא מן הזיבורית ובשבועה כמו שיתבאר בהלכות הלואה. והאחים שמכרו או שמשכנו קרקע אביהן, הבת טורפת מן הלקוחות לפרנסתה כדרך שטורפין כל בעלי חובות מן הלקוחות כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

2. ביאור הפשט

"עישור הנכסים" שנותנים לפרנסת הבת אינו מן "תנאי כתובה" הרשמיים. לכן, אף לאחר תקנת הגאונים ("תקנת אחרונים") שאשה יכולה לגבות כתובתה ממטלטלין, בת יכולה לגבות את עישור הנכסים רק מקרקע. אף על פי כן, היא יכולה ליטול אותו מדמי השכירות הנכנסים מהשכרת קרקע האב ("שכירות הקרקע"). אם האחים רוצים לשלם לה במזומן במקום לתת לה חלקת קרקע, רשאים הם.

לגבי עישור הנכסים יש לבת דין "בעל חוב" של האחים עצמם (לא של האב). לכן, כשהיא תובעת זאת מן האחים, היא נוטלת מן ה"בינונית" (קרקע בינונית) ובלא שבועה. אבל אם האחים מתו והיא באה לתבוע מבניהם, היא נוטלת רק מן ה"זיבורית" (הקרקע הגרועה ביותר) ורק בשבועה, שכן אז היא נקראת נפרעת מ"נכסי יתומים". אם האחים מכרו או משכנו את קרקע האב ולא נשאר די לפרנסתה, הבת יכולה לטרוף (ליטול) את הקרקע מן הלקוחות, כבעל חוב.

3. חידושים וביאורים

*** מדוע תקנת הגאונים אינה חלה על עישור נכסים, ופסק השולחן ערוך (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

* אף שעיקר הכתובה ותנאיה הם גם כן מדרבנן, תיקנו הגאונים שאפשר לגבותם ממטלטלין. אבל "פרנסת הבת" אינה מעיקר תנאי הכתובה אלא מצוה נוספת מדרבנן, וממילא חומרתה פחותה והגאונים לא הרחיבו את תקנתם עליה; היא נשארת בעיקר הדין שגובים אותה רק מקרקע.

* השולחן ערוך ופוסקים אחרים פוסקים אחרת מן הרמב"ם, וסוברים שבזמן הזה גובים עישור נכסים אף ממטלטלין. הסברא היא: כל הסיבה שתיקנו הגאונים לגבות כתובה ממטלטלין היא שאנשים חדלו להחזיק קרקעות כעיקר הונם. בימי השולחן ערוך נעשתה הקרקע מצויה עוד פחות. הרמב"ם הולך לשיטתו שמחזיקים בקפדנות בעיקר הדין של קרקע היכן שאפשר, אבל הפוסקים המאוחרים סברו שסברת הגאונים שייכת באותה מידה בפרנסת הבת.

*** הלשון "תקנת אחרונים" (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

הרמב"ם קורא לגאונים "אחרונים", שכן ביחס לחז"ל (התנאים והאמוראים שתיקנו את עיקר הכתובה) נקראים הגאונים "אחרונים", ולגבי הרמב"ם הגאונים אכן היו האחרונים.

*** גדר "שכירות קרקע" – קרקע או מטלטלין? (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

* ר' יואל אשר אומר תחילה שדמי שכירות הנכנסים כל חודש הם באמת מטלטלין, אלא שתקנת חכמים שגובים מקרקע כוללת שכירות קרקע (כמו שאומרת הגמרא "אפילו מעמלא דביתא").

* ר' יצחק שואל: אם לשכירות קרקע יש דין קרקע עצמה, האם כך הוא בכל ההלכות? ואם כן, מדוע הוצרך הרמב"ם לפרש כאן במיוחד שאפשר ליטול משכירות קרקע?

* ר' יואל אשר מעיין בגדר: שכירות קרקע היא כפירות הקרקע. פירות תלושים יש להם דין מטלטלין. ממילא היינו סבורים ששכירות היא מטלטלין. לכן מזכיר זאת הרמב"ם דווקא כאן: בכתובה רגילה, שבה יש תקנת הגאונים ליטול ממטלטלין, פשוט שאפשר ליטול משכירות. אבל כאן בעישור נכסים, שבו אי אפשר ליטול ממטלטלין אלא רק מקרקע, הוצרך הרמב"ם לחדש ש"שכירות קרקע" נחשבת כקרקע לענין דין זה. (המגיד משנה מאריך הרבה בענין זה).

*** חקירה בחשבון העישור: עשרה אחוזים ממה? (ר' יצחק ור' יואל אשר):**

יש כאן שאלה יסודית (שהיא מחלוקת אחרונים ונידונה במגיד משנה) שאין לערבבה עם הלכת ה*גביה*: ממה נפשך, *לגבות* היא יכולה רק מקרקע, אבל כשעושים את החשבון של "עשירית מנכסי האב" – האם מחשבים 10% רק משווי הקרקעות (כיון שרק הקרקעות משועבדות לכך), או שמחשבים 10% מכל הון האב (כולל מטלטלין), אלא שהתשלום (הגביה) חייב להיעשות דווקא מן הקרקעות?

*** [סטייה מן הנושא: אומדנא בדעת האב בשכר לימוד ובצדקה בזמן הזה] (ר' יצחק ור' יואל אשר):**

* *שכר לימוד ומזונות לאחר בגרות:* למדנו שבנות מקבלות מזונות רק עד שנעשות בוגרות (12-12.5 שנים) או עד שמתארסות. אבל כיון שאנו רואים ב"פרנסה" שבית דין הולכים אחר "אומדנא" של מה שהאב היה נותן בחייו – בזמן הזה, כששום נערה רגילה אינה נישאת בגיל 12-13, וכל אב רגיל מחזיק את בתו ומשלם עבורה שכר לימוד עד גיל 18 ואף יותר – האם יש לומר שאם האב מת, היורשים יהיו מחויבים לשלם את שכר לימודה והוצאותיה עד גיל 18 מכח אותה אומדנא?

* *חיוב היורשים בצדקות האב:* ר' יואל אשר תמה על עצם החידוש שהיורשים מחויבים להשלים את מה שהאב היה עושה. אם אב נהג לתמוך במוסדות וארגונים, ולאחר פטירתו באים המוסדות לילדים שחייבים הם להמשיך בחיוב האב – הרי ודאי שאין הדבר כן! התירוץ הוא שסתם צדקות אין צורך להמשיך, אבל פרנסת הבת שונה, שהיא המשך ו"כעין" תנאי הכתובה, שבהם הבעל מקבל על עצמו את האחריות על המשפחה.

*** מעלת פרנסת הבת על כתובת אשה (ר' יואל אשר):**

אשה הגובה כתובתה נוטלת רק מן הזיבורית (כדי שלא תנעול דלת בפני לווין נתנו חכמים בינונית לבעל חוב והשאירו כתובה בזיבורית). אבל בפרנסת הבת העלו חכמים את כוחה לדרגת בעל חוב ממש, שהיא נוטלת מן הבינונית.

*** איזו שבועה שייכת בעישור נכסים? (ר' יואל אשר):**

הרמב"ם אומר שהיא נוטלת "בלא שבועה", ואם מתו האחים נוטלת "בשבועה". בכתובה מובן על מה האלמנה נשבעת – שהבעל לא פרע לה את הכתובה בחייו (שכן לפעמים קורה שאשה גובה כתובה בחיי בעלה). אבל אצל בת, על מה שייך להישבע? התירוץ הוא שיש לחשוש שמא האב כבר נתן לה בחייו צרור כסף לחתונתה (אף שבדרך כלל אין זה קורה, כי מתחילים לדאוג לפרנסת הבת רק כשמגיע חתן).

*** החידוש הכפול ב"בעל חוב של אחין" (ר' יצחק ור' יואל אשר):**

הכלל בהלכות הלואה הוא שכשבעל חוב תובע חוב מן הלווה עצמו (והלווה מודה), אינו צריך להישבע. אבל כשבעל חוב בא לתבוע את חובו מ*יורשים*, תמיד עליו להישבע (משום "טוענין ליורש" – בית דין טוענים עבור היתומים שמא האב כבר פרע).

אילו חיוב עישור הנכסים היה חוב על *האב* (ככתובה שהיא חוב האב), והאחים ירשו את החוב, היתה הבת נקראת "נפרעת מן היורשים", והיתה צריכה להישבע וליטול מזיבורית אף כשהיא נוטלת מן האחים!

לכן אומר הרמב"ם שני חידושים: א) יש לה דין "בעל חוב", ב) היא בעל חוב **של אחין**! כלומר, אף שהכסף בא מירושת האב, החיוב אינו חוב ישן של האב, אלא *חוב חדש* החל ישירות על האחים. ממילא, כשהיא תובעת מן האחים, היא תובעת מן הבעל חוב עצמו (לא מיתומים), ולכן נוטלת מבינונית ובלא שבועה. רק כשהאחים מתים והיא תובעת מ*בניהם*, נחשבת היא "בא ליפרע מנכסי יתומים" (יתומי האחים), ואז יורד הדבר לזיבורית ובשבועה.

*** חומרת החיוב על האחים לעומת האב בחייו (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

יש כאן פרדוקס מעניין: למדנו בתחילת הפרק שכשהאב חי והוא אדם קמצן שאינו רוצה לתת נדוניא (או נותן את הבגדים הזולים ביותר), אין אפשרות לעשות לו כלום ואין כופין אותו. אבל מיד כשהוא מת והיורשים (האחים) באים "במקום האב", אין להם רשות להיות קמצנים, אלא נעשה עליהם חוב גמור (כבעל חוב) לתת עשירית מן ההון מן הבינונית בשעבוד נכסים שטורפים מן הלקוחות! מדוע עומדים היורשים "במקום האב וחמורים ממנו" לטובתה?

* *תירוץ (ר' יואל אשר):* אב ממילא אוהב את בתו, ואף כשהוא קמצן ייתן את הטוב ביותר שהוא מסוגל לפי השגתו, לכן משאירים זאת בידו. אבל אצל אחים אין אותה אהבה טבעית, ולכן הוכרחו חז"ל להחמיר עמם ולעשות זאת חוב קבוע בלי ברירה.

*** קול ללקוחות (ר' יואל אשר):**

בדרך כלל אפשר לטרוף מלקוחות משום שיש שטר או כתובה שעושים "קול", והקונה היה צריך לדעת על כך. כאן רואים שעצם העובדה שיש בבית בת שצריכה להינשא כבר עושה קול שחלק מן הנכסים משועבד לפרנסתה.

*** מאיזה זמן חל השעבוד לטרוף מן הלקוחות? (ר' יצחק ור' יואל אשר):**

בחוב רגיל הטריפה הולכת מ"זמן השטר". ממתי מתחיל השעבוד בפרנסת הבת? האם יכולה לטרוף גם קרקעות שהאב מכר בחייו, או רק מה שהאחים מכרו? ר' יואל אשר רוצה לומר בתחילה שאולי הדבר הולך משעה שהיא מוצאת חתן, אבל ר' יצחק מראה שכיון שהחיוב נעשה חוב מלא רק אצל האחים (שהרי האב עצמו אינו משועבד), נמצא ש"זמן השטר" הוא **יום מיתת האב**. לכן יכולה היא לטרוף רק קרקעות שמכרו האחים לאחר פטירת האב, ולא מה שמכר האב.

הלכה ט': חלוקת נכסים כשיש רק בנות

1. לשון הרמב"ם

מי שהשיא בנות גדולות ונשארו קטנות ומת בלא בן, אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך חולקות את הנכסים אלא חולקות כולן בשוה.

2. ביאור הפשט

אדם השיא את בנותיו הגדולות (וכבר נתן להן נדוניא) ומת בלא בנים, ונשארו בנות קטנות. כיון שאין בנים, כל הבנות יורשות את הנכסים (כדין בנות צלפחד). במקרה כזה אין אומרים שהבנות הקטנות יוציאו תחילה "פרנסת הבת" (עישור נכסים) מן הירושה ורק אחר כך יחלקו כל הבנות את השאר, אלא כל הבנות חולקות בשווה (שוה בשוה) את כל הירושה, והקטנות כבר יינשאו מחלק ירושתן.

3. חידושים וביאורים

*** ההוה אמינא (ר' יואל אשר):**

כיון שהגדולות כבר קיבלו את פרנסתן בחיי האב, היו הקטנות יכולות לטעון שיש להפריש להן תחילה את חוב פרנסת הבת כדי להשוותן לגדולות, ורק אחר כך לחלק את הירושה. אומר הרמב"ם שלא, אלא כאן מגינים על הגדולות וחולקים הכל שוה בשוה.

*** יסוד פרנסת הבת – חיוב על אחים, לא על אחיות, וההשוואה למזונות הבנות (ר' יצחק ור' יואל אשר):**

* מדוע אין כאן פרנסת הבת? כפי שלמדנו לעיל (בענין לבן ובתואל, ואחיו של נחשון), כשאב מת, נעשים האחים הגדולים "במקום האב" לדאוג למשפחה. כל ענין פרנסת הבת הוא חיוב על האחים (היורשים הממשיכים את העזבון המשפחתי) לדאוג לאחיותיהם הקטנות. אבל בין אחיות לבין עצמן אין כלל מושג כזה שאחות גדולה מחויבת לדאוג לאחות קטנה ממנה (בפרט שהגדולות כבר שייכות לבעליהן).

* זה בדיוק כמו ההלכה שלמדנו לעיל במזונות: כשיש בנים ובנות בנכסים מועטים, אומרים "הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים". אבל כשיש רק בנות (בלא בנים), אין הקטנות מקבלות מזונות על חשבון הגדולות, אלא כולן יורשות וחולקות שוה בשוה. היסוד אחד הוא: בנים צריכים לדאוג לבנות, אבל בנות אינן צריכות לדאוג לבנות אחרות.

הלכה י': שתי בנות ובן, והבן מת לאחר שהראשונה נטלה את עישורה

1. לשון הרמב"ם

מי שמת והניח שתי בנות ובן, וקדמה הראשונה ונטלה עישור נכסים ולא הספיקה השניה לגבות עד שמת הבן ונפלו כל הנכסים לשתיהן, אין השניה נוטלת עישור אלא חולקות בשוה וזכת ראשונה בעישור שלה.

2. ביאור הפשט

אדם מת והניח שתי בנות ובן (היורש הכל). הבת הראשונה הקדימה וגבתה את עישור הנכסים שלה מן האח. לפני שהספיקה הבת השניה לגבות את עישורה, מת האח, ועתה נופלת כל ירושת האח לשתי האחיות. במקרה כזה אין הבת השניה נוטלת עישור נכסים, אלא הן חולקות את נכסי האח הנותרים חצי וחצי, והבת הראשונה זכתה בעישור שכבר נטלה קודם.

3. חידושים וביאורים

*** טענת ה"יושר" לעומת הכלל ההלכתי (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

נניח שהאב השאיר מיליון דולר. האחות הראשונה כבר נטלה את עישורה (מאה אלף דולר) מן האח. עתה מת האח ונשארים תשע מאות אלף דולר. לאחות השניה יש טענה חזקה: "את כבר קיבלת מאה אלף מן האח, הבה ניטול עתה תחילה את מאה האלף שלי ואחר כך נחלוק!" אף על פי כן אומרת ההלכה שלא, אלא הן חולקות את תשע מאות האלף חצי וחצי.

הטעם לכך הוא כפי שביאר ר' יצחק לעיל: לאח יש חיוב לתת עישור, אבל לאחות אין חיוב לתת עישור לאחותה. כיון שהאח מת, בטל חיוב העישור, והראשונה פשוט היה לה מזל ("וזכת ראשונה") שחטפה זאת כשהאח עוד היה בחיים.

הלכה י"א: ציווה בשעת מיתה שלא לתת פרנסה

1. לשון הרמב"ם

מי שציוה בשעת מיתה אל תפרנסו בנותי מנכסי שומעין לו, שאין זה מתנאי כתובה.

2. ביאור הפשט

אם אב ציווה לפני מותו שלא ייתנו פרנסה (נדוניא/עישור נכסים) לבנותיו מנכסיו, שומעים לו והן אינן מקבלות כלום, שכן פרנסת הבת אינה "תנאי כתובה".

3. חידושים וביאורים

*** החילוק בין פרנסת הבת למזונות הבנות (ר' יצחק ור' יואל אשר):**

בפרק י"ט הלכה י"ג למדנו שאם אדם אומר בשעת מיתה "אל יזונו בנותי מנכסי", *אין* שומעים לו. החילוק הוא שמזונות הבנות הם "תנאי כתובה" – זו התחייבות שהבעל התחייב לאשתו בשעת הנישואין, ואינו יכול אחר כך להתנות עליה ולבטלה. אבל פרנסת הבת (השאתה) אינה תנאי כתובה כלפי האשה, אלא מצות חכמים על האב כלפי בתו. ר' יואל אשר משווה זאת להלכה שבתחילת הפרק, שאם האב בחייו מפרש לחתן "שיכניסנה ערומה", אין היא מקבלת כלום; אותו דבר יכול הוא לעשות בשעת מיתה.

*** גדר החיוב על היורשים (אומדנא דדעת האב) (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

מהלכה זו לומדים יסוד בגדר חיוב האחים: מה שהאחים מחויבים לתת עישור נכסים אינו משום שיש חוב עצמי בממון, אלא הוא בנוי על **אומדנא בדעת האב** – אנו אומדים שהאב היה רוצה שייתנו עשרה אחוזים מנכסיו לבתו, והאחים מקיימים את רצונו. ממילא, אם האב מגלה דעתו בבירור בשעת מיתה שאינו רוצה לתת, הוא הרס את האומדנא ואין שום חיוב על היורשים.

*** חידוש הרמ"א (התנאה בשעת החתונה) (ר' יצחק):**

הרמ"א מביא הלכה מעניינת מאוד: מה שאב יכול לומר שלא ייתנו פרנסה לבנותיו מועיל דווקא אם הוא אומר זאת **בשעת מיתה**. אבל אם בחור בשעת חתונתו מתנה ואומר "לא אתן לילדי פרנסה", אין תנאו מועיל! מדוע? משום שאנו אומרים שזאת אמר רק כשעוד היה בחור צעיר ולא היו לו ילדים; אבל אחר כך כשכבר היו לו בנות ואהב אותן, ודאי התחרט ורצה שיקבלו פרנסה, אלא אם כן הוא חוזר על התנגדותו במפורש בשעת מיתה.

הלכה י"ב (י"ז): התנגשות בין מזונות האלמנה לפרנסת הבת, וירושת הבעל

1. לשון הרמב"ם

מי שמת והניח אלמנה ובת, כבר ביארנו שמזונות האלמנה קודמין למזונות הבת. וכן אם נישאת הבת, אין נותנין לה עישור נכסים מפני מזונות האלמנה. ואפילו מתה הבת אחר שנישאת, אין הבעל יורש פרנסה הראויה להינתן לה, שהרי הנכסים כולן בחזקת האלמנה שתהיה ניזונית מהן.

2. ביאור הפשט

אדם מת והניח אלמנה ובת, ויש התנגשות משום שאין די כסף לשתיהן (בנכסים מועטים). כפי שכבר נתבאר לעיל (בפרק י"ט הלכה י"ז), מזונות האלמנה קודמים למזונות הבת (והבת צריכה לחזר על הפתחים). וכן הדין גם כשהבת נישאת: אין נותנים לה עישור נכסים מפני מזונות האלמנה. ואפילו אם הבת נישאה ומתה, אין בעלה יורש את זכות עישור הנכסים שהגיעה לה, שכן כל הנכסים מונחים בחזקת האלמנה למזונותיה.

3. חידושים וביאורים

*** הטעם שהאלמנה קודמת (ר' יואל אשר):**

הגמרא אומרת שלאדם "כבוד אשתו" חשוב יותר מ"כבוד בתו", לכן דואגים תחילה לאלמנה שלא תצטרך לחזר על הפתחים. (לפעמים הבת אינה אפילו בתה של האלמנה, אלא מאשה אחרת של הבעל, ולכן אין האלמנה רוצה לוותר על מזונותיה).

*** השאלה כיצד אומדים את מזונות האלמנה, וחילוק נכסים מרובים/מועטים (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

כיצד אפשר לדעת אם יש די כסף לשתיהן או לא? הרי האלמנה אינה נוטלת את כל הכסף בבת אחת, אלא מקבלת מזונות חודש בחודשו כל זמן שהיא נשארת אלמנה, ואין איש יודע כמה זמן תחיה או מתי תינשא! הרי יכולה האלמנה תמיד לטעון: "אל תתנו שום כסף לבת, שמא אחיה זמן רב מאוד ואצטרך את כל הכסף למזונותיי!"

* *תירוץ:* על פי מה שלמדנו בפרק י"ט הלכה י"ז, הדבר תלוי בחילוק בין **נכסים מרובים** ל**נכסים מועטים**. אם יש נכסים מרובים, אין שומעים לחששותיה הרחוקים של האלמנה ונוהגים כסדר (נותנים לשתיהן). ההלכה כאן שהאלמנה קודמת והבת אינה מקבלת מדברת דווקא כשיש **נכסים מועטים**, שבהם טענת האלמנה היא טענה ממשית ומוצדקת שלא יהיה די לפרנסתה.

*** מדוע צריך לומר שהבעל אינו יורש? (בעל בנכסי אשתו כיורש או כלוקח) (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

מדוע זה חידוש שהבעל אינו יורש – אם הבת עצמה אינה יכולה ליטול זאת בחייה מפני מזונות האלמנה, הרי פשוט שבעלה היורש אותה אינו יכול ליטול זאת?

ר' יצחק משיב על סמך גמרא שהדבר קשור לשאלה האם ל"בעל בנכסי אשתו" יש דין "יורש" או "לוקח". אילו היה לבעל דין לוקח, היה יכול ליטול את הנכסים, שכן אלמנה אינה טורפת מנכסים משועבדים (מוציא מלקוחות) למזונותיה. היה יכול לטעון שכל זמן שהאשה חיה היתה האלמנה קודמת, אבל עתה שקיבל זאת כלוקח, אין האלמנה יכולה ליטול זאת ממנו. לכן באה הגמרא (והרמב"ם) ללמד שלענין דין זה אמרו חכמים שהבעל הוא "כיורש" – וכיון שהאשה עצמה לא יכלה לקבל זאת משום שהוא בחזקת האלמנה, גם הוא אינו מקבל.

*** מה קורה אם האלמנה נישאת? (ר' יואל אשר):**

כיון שהטעם הוא שהנכסים בחזקת האלמנה למזונותיה, נמצא שאם האלמנה תינשא אחר כך לבעל חדש (ותפסיד את מזונותיה), אז יוכלו לתת זאת לבת או לבעלה, שכן האלמנה אינה נוטלת את הכסף עצמו אלא רק מה שמגיע לה למזונות.

*** מהות "פרנסה" בהלכות (ר' יצחק ור' יואל אשר):**

מכאן נראה שכל ההלכות הללו מדברות במציאות שבה יש נדל"ן (קרקעות) והשאלה היא מה עושים בו. אף שבתחילה נראתה "פרנסה" כדבר מינימלי (כסות, מה ללבוש), רואים כאן שמדובר בהרבה יותר כסף – עישור נכסים שהבעל רוצה לרשת. כסות היא רק המינימום כשאין יודעים כלום על אומדנת האב, אבל "פרנסה" כוללת בדרך כלל את כל עישור הנכסים.

הלכה י"ח: קטנה שלא מיחתה על פרנסתה

1. לשון הרמב"ם

קטנה יתומה שהשיאוה אמה או אחיה לדעתה, ונתנו לה מאה או חמישים זוז, יכולה היא משתגדיל להוציא מידם פרנסה הראויה לה. ואפילו לא היו האחין זנין אותה, ואף על פי שלא מיחת בשעת נישואין, מפני שהקטנה אינה בת מחאה.

2. ביאור הפשט

יתומה קטנה שאמה או אחיה השיאוה (מדרבנן), ונתנו לה סכום קטן כחמישים או מאה זוז (כפי שילדה מבינה), יכולה כשתגדל להוציא מהם את מלוא הפרנסה הראויה לה (לפי אומדן דעת האב או עישור הקרקעות). אפילו לא נתנו לה האחים מזונות באותו זמן, ואפילו לא מיחתה בשעת הנישואין, לא ויתרה, שכן קטנה אינה "בת מחאה".

3. חידושים וביאורים

*** מחשבתו הראשונה של ר' יואל אשר (חלות הקידושין בגדלות) ודחייתה (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

ר' יואל אשר רצה בתחילה לבאר שהסיבה שהיא יכולה לתבוע כשתגדל היא משום שלמדנו לעיל שכשקטנה גדלה ומסכימה, הקידושין חלים רק אז למפרע או מכאן ולהבא (נעשים קידושין כשרים), וממילא מגיעה לה עתה הפרנסה כבנישואין. ר' יצחק דוחה זאת ומראה שהדבר מחמת סיבה אחרת, כפי שכותב הרמב"ם עצמו בהמשך ("מפני שהקטנה אינה בת מחאה").

*** טעם "קטנה אינה בת מחאה" ודיוק "אפילו לא היו האחין זנין אותה" (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

קטנה חלשה ואין לה את הביטחון או העזות למחות, וממילא שתיקתה אינה ראיה למחילה. הדבר מתקשר למילים "ואפילו לא היו האחין זנין אותה": אצל אלמנה (ואצל בוגרת בהלכה הבאה) למדנו שאם היורשים נותנים לה מזונות, יכולה היא לתרץ את שתיקתה בכך שהתביישה לתבוע כל זמן שהם זנים אותה. כאן אומר הרמב"ם שאפילו *לא* נתנו לה האחים מזונות (ואין לה את תירוץ הבושה), עדיין אינה מפסידה את פרנסתה, שכן יש לה תירוץ פשוט יותר: היא היתה קטנה, וקטנה אינה בת מחאה.

*** [סטייה מן הנושא: מליצה על "קטנה אינה בת מחאה"] (ר' יואל אשר):**

בדרך מליצה רואים מן המילים "קטנה אינה בת מחאה" שילדים ובחורים צעירים אינם צריכים להסתובב בהפגנות פוליטיות ולחטוף מכות.

הלכה י"ט: גדולה ששתקה בשעת החתונה או כבוגרת

1. לשון הרמב"ם

נישאת הבת אחר שגדלה, בין נערה בין בוגרת, ולא תבעה פרנסתה, איבדה פרנסתה. ואם מיחת בעת נישואיה, הרי זו מוציאה את הראוי לה כל זמן שתרצה. בגרה ועודה בבית אביה, בין שבגרה אחר מות אביה בין שהניחה בוגרת, אם פסקו האחין מזונותיה – שהרי אין לה מזונות כמו שביארנו – ושתקה ולא תבעה פרנסתה, איבדה פרנסתה; ואם מיחת, לא איבדה. לא פסקו האחין מזונותיה וזנו אותה בבגר, אף על פי שלא מיחת, לא איבדה פרנסתה כל זמן שהן זנין אותה; שיש לה לטעון: מפני שהן זנין אותה אף על פי שאינן חייבין והיא עדיין לא נישאת, מפני זה לא תבעה פרנסתה.

2. ביאור הפשט

אם בת נישאה לאחר שגדלה (נערה או בוגרת) ולא תבעה את פרנסתה, הפסידה אותה (ויתרה). אם מיחתה בשעת נישואיה, יכולה להוציאה מתי שתרצה. אם נעשתה בוגרת ועודה בבית אביה (לא נישאה): אם האחים הפסיקו לתת לה מזונות (שהרי לבוגרת אין מזונות מעיקר הדין) והיא שתקה ולא תבעה את פרנסת הבת, הפסידה אותה. אבל אם האחים לא הפסיקו אלא המשיכו לזון אותה כבוגרת לפנים משורת הדין, אינה מפסידה את פרנסתה אף ששתקה; שכן יכולה היא לטעון שכיון שנתנו לה מזונות בחנם והיא עדיין לא נישאה, הרגישה אי-נוחות (התביישה) לתבוע את פרנסת הבת.

3. חידושים וביאורים

*** קושיה: מה אם הגדולה לא ידעה את ההלכה? (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

ר' יואל אשר שואל שאלה חזקה על הדין הראשון (שגדולה ששותקת מפסידה את פרנסתה): מה אם האשה פשוט לא ידעה שמגיע לה עישור נכסים על פי הלכה, או שהיתה אשה חלשה שלא יכלה לפתוח את פיה? הרי למדנו לעיל שבית דין מגינים על זכויותיה; מדוע אומרים כאן שמחלה, כשהיא אומרת אחר כך "מעולם לא התכוונתי לוותר"?

ר' יצחק משיב שכל אחד יודע דין זה, ואדם צריך לדעת את ההלכה – אין לבוא אחר כך בטענת "לא ידעתי" אצל גדולה שהיא בעלת יכולת ויכולה לברר את זכויותיה.

*** פירוש "פסקו האחין מזונותיה" (ר' יואל אשר ור' יצחק):**

ר' יואל אשר רצה בתחילה לפרש "פסקו" שהאחים קבעו לתת מזונות לפנים משורת הדין, אבל ר' יצחק מתקן אותו ש"פסקו" פירושו כאן ש*הפסיקו* לתת מזונות כשנעשתה בוגרת. אז ברור: כיון שהפסיקו את המזונות, אין לה עוד תירוץ מדוע התביישה, והיה עליה לתבוע לכל הפחות את פרנסת הבת.

*** המזונות בחנם אינם מנוכים מחשבון פרנסת הבת (ר' יואל אשר):**

כשהאחים זנים אותה כבוגרת (שלא מן הדין) והיא באה אחר כך לתבוע את פרנסת הבת, לכאורה אין האחים יכולים לטעון "כבר נתנו לך מזונות במקום פרנסת הבת". המזונות שנתנו שלא בחיוב נחשבים מתנה בעלמא, ועתה עדיין מגיעה לה מלוא פרנסת הבת.

הלכה כ': אב שהשאיר כסף ביד שליש לקנות קרקע לבתו

1. לשון הרמב"ם

מי שציוה ליתן לבתו כך וכך מעות לפרנסתה ליקח בהן קרקע, בין שהיה שכיב מרע בין שהיה בריא, ומת, והרי המעות ביד השליח, ואמרה הבת: תנו אותן לבעלי כל מה שירצה יעשה בהן – אם היתה גדולה ונישאת, הרשות בידה; ואם עדיין מאורסת היא, יעשה שליש מה שהושלש בידו. ואם עדיין קטנה היא, אין שומעין לה אפילו נישאת, אלא יעשה השליש כמו שציוהו האב.

2. ביאור הפשט

אדם (בין שכיב מרע בין בריא) ציווה לתת סכום מסוים לפרנסת בתו כדי שיקנו בו קרקע, ומת. הכסף נמצא ביד השליש, והבת מבקשת מן השליש: "תן את הכסף לבעלי שיעשה בו מה שירצה (במקום לקנות קרקע)". הדין הוא: אם היא גם גדולה וגם נשואה, הרשות בידה ושומעים לה. אבל אם היא עדיין ארוסה, או אם היא

קטנה (אפילו כבר נשואה), אין שומעים לה, אלא השליש חייב לעשות בדיוק כפי שציווה האב.

3. חידושים וביאורים

*** מדוע שומעים לה כשהיא גדולה ונשואה נגד צוואת האב? (ר' יואל אשר):**

מדוע לא נאמר שהשליש צריך תמיד לציית ל"מצוה לקיים דברי המת" ולקנות דווקא קרקע? הסברא היא שתנאי האב לקנות קרקע היה "לאו דווקא" (לא בתורת קפידא גמורה, אלא לטובתה). ממילא, כשהיא כבר גדולה ונשואה – שהיא כבר אשה נבונה והיא סבורה שבעלה מבין יותר בעסקים או בנדל"ן – גם האב עצמו היה מסכים במקרה כזה שתהיה רשאית לשנות ולתת את הכסף לבעלה.

תמלול מלא

רמב"ם הלכות אישות – פרק כ': דיני פרנסת הבת

הקדמה לפרק כ': גדר "פרנסת הבת"

[[#1]] **ר' יצחק:** ערב טוב.

ר' יואל אשר: ערב טוב, ערב טוב.

ר' יצחק: היום זה לא מסכת גיטין, היום זה אישות.

ר' יואל אשר: ערב טוב, אנחנו לומדים ספר נשים ברמב"ם, הלכות אישות, פרק כ'. הפרק מדבר, כל ההלכות שאנחנו לומדים עוסקות ב... ובמבט רחב יותר: נשים עוסק בכל ההלכות שבין אנשים לנשים. אישות עוסק בנישואין, וחלק מזה הוא כתובה, כלומר קידושין, ובסימנים האחרונים, היפים, למדנו על כתובה, מה שהבעל מכניס לבית, וכן הלאה.

ההלכות שנלמד עכשיו עוסקות במה שנקרא פרנסת הבת. זו מצוה מדברי חכמים שהאב ישאיר כסף, או שיקחו כסף מנכסי האב כדי להשיא את הבת.

ר' יצחק: טוב.

ר' יואל אשר: כלומר, כשכבר אומרים את המילה "פרנסת הבת", צריך אני להזכיר את היהודים ש... הרי התורה היא הבת. לקדוש ברוך הוא יש בת שהיא בת מלך, ויש חכמים שמפרנסים את בת המלך, הם דואגים שיהודים ילמדו תורה. נודה לתומכים שלנו.

ר' יצחק: ומי שרוצה להיות תומך כזה, מוזמן להצטרף עם ההכרזה, ולתת... ואנו מודים ל

ר' יואל אשר: ידידנו הרב החסיד ר' יואל לוי וועלזברגר. הקדוש ברוך הוא ימשיך ללוות אותו, שיוכל לתמוך בהרבה תורה והרבה חסד בעולם. אומר ה...

ר' יצחק: אומר הרמב"ם... אה, רציתי רק להוסיף, כלומר, למדנו, זה לא מתנאי הכתובה, זה החידוש.

ר' יואל אשר: הרמב"ם עוד יאמר בבירור שזה לא מתנאי הכתובה.

ר' יצחק: אני אומר רק בהקדמה שלי. כלומר, למדנו שחלק מתנאי הכתובה הוא שהאב דואג גם אחר כך, אחרי שנפטר. כן? כן כן. יש דברים שונים שדואגים בהם לבת. כאן לומדים עוד דבר שדואגים בו לבנות שנשארות, אבל זה כבר לא חיוב ממש מתנאי הכתובה, זו רמה אחרת. כמו מצוה, ייתכן שגם בחייו זה קיים, זה סוג אחר של דבר.

ר' יואל אשר: זה מעניין, כי אנחנו חושבים, אנשים חושבים שכשמתים הכל נגמר. **במתים חפשי**. אבל רואים שלפרנס את המשפחה זו מצוה שלעולם לא נגמרת, אפילו לא כשמתים.

ר' יצחק: במיוחד לא החתונה.

ר' יואל אשר: צריך להשאיר נכסים, יש הלכות איך מחלקים את הנכסים.

ר' יצחק: כן.

ר' יואל אשר: זו לא מצוה על המת. זו מצוה על אדם בחייו, שידאג ויסדר את דרכו כך שזה יישאר.

ר' יצחק: אהא.

הלכה א'

מצות חכמים ומשמעות "פרנסה"

ר' יואל אשר: טוב. אומר הרמב"ם כך: **"ציוו חכמים"**, החכמים ציוו, ובהמשך הרמב"ם יסביר יותר למה הוא פותח בלשון זו, כי הוא בא לאפוקי שזה לא כמו הכתובה הרגילה, אלא זו תקנת חכמים נוספת, **"שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו"**, שיתן מנכסיו. בהמשך נראה עוד קצת לגבי ה"מעט", לשון קצת מעניינת "מעט", כן. כשמדובר בחתונה, "מעט" של השאת בת זה סכומים גדולים. שיתן **"מנכסיו מעט לבתו כדי שתינשא בו"**, שתתחתן בזה.

ר' יצחק: לא, החכמים אומרים שלכל יהודי יהיה כל כך הרבה כסף שזה יהיה "מעט".

ר' יואל אשר: אה,

ר' יצחק: חתונה היא מעשר שני,

ר' יואל אשר: כסף קטן. **"וזה הנקרא פרנסה"**, זה נקרא פרנסה. מעניין, פרנסה היא בדרך כלל לשון כללית, כמו שאנחנו אומרים פרנסה במובן של כל מה שצריך, לפרנס, לכלכל, לזון. "ואזון ואפרנס", כן. אבל לזה החכמים נתנו שם "פרנסה".

ר' יצחק: כן, אבל אני חושב שהפירוש הוא, כמו שהוא מביא כאן, למדו קודם את הלשון **"נותן לאשה"**. אני יכול להביא את זה. **"נותן לאשה שני איסר חודש לפרנסת עצמה"**. אני חושב שבשפה שלנו צריך לומר לפרנס במובן של לצייד, לספק, לא פרנסה. נכון ש"ופרנסתינו בכבוד" פירושו שיהיה מה שצריך, אבל פרנסה לא בהכרח פירושה כסף, פרנסה פירושה צרכים, או לספק

את מה שצריך. לעניין הזה אפשר לקרוא לזה כביכול "פרנסת החתונה".

ר' יואל אשר: זה מעניין, כי קודם למדנו על נדוניא. נדוניא היא מה שהיא מכניסה, וזה יהיה ברשות הבעל. בדרך כלל, למשל, שדה. פרנסה פירושה מלבושים,

ר' יצחק: כלי הבית, וכדומה. זה יכול לכלול את שניהם. אני חושב שזה נכלל בנדוניא, אבל פירושו לספק את צרכי החתונה. לנערה, להתחתן עולה משהו, וצריך שהאב יספק.

טעם התקנה: "כדי שתינשא בו" – שיקפצו עליה אנשים

[#2] **ר' יואל אשר:** אוקיי, זה גם מעניין, כי עד עכשיו היינו מבינים שכל מה שחסר משלם הבעל. כן, הבעל צריך לספק שאר כסות ועונה. למדנו גם שהבעל הוא זה שמספק את החתונה, כן, אחד לבן בסעודה.

ר' יצחק: כן, אבל אתה מדבר על האב?

ר' יואל אשר: שוב, הנקודה היא, הבעל מספק הכל, אבל לחתונה האשה צריכה להגיע לבושה יפה וכדומה.

ר' יצחק: לא רק שהוא מספק את החתונה, כן,

ר' יואל אשר: הוא מספק את החתונה. תסתכל,

ר' יצחק: כתוב הלשון **"כדי שתינשא בו"**. כלומר, הגמרא מביאה פסוק **"ובנותיכם תנו לאנשים"**. מה פירוש, וכי אתה נותן שם לאנשים? אומרת הגמרא, שילבישו אותה **כדי שיקפצו עליה אנשים**. כלומר, ודאי, אחרי שאדם התחתן, הוא מחויב, הבעל מחויב. אבל לא כל אחד... לא רוצים להתחתן; כשעושים שידוך, הבעל שואל: אוקיי, כמה היא מכניסה? היא לא מכניסה כלום, אני אצטרך לספק הכל – הוא לא רוצה.

ר' יואל אשר: כך אני ניגש לזה, אני חושב שהנקודה היא, יש את המשנה הידועה, שכאשר רבי ישמעאל ביקש שמישהו יתחתן עם בת אחותו, והיא הייתה מכוערת, קישט אותה רבי ישמעאל יפה, ואמר: אתה רוצה להתחתן איתה? אמר: ודאי. **בכה ר' ישמעאל, בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן.**

הפשט הוא שהחכמים רצו שיהיה "קפצה זבינא", שיהיו אנשים שירצו להתחתן עם בנותיהם. לכן ציוו החכמים שכל בת תיראה כמו שצריך, שיהיה לה כסף כדי שתיראה מכובדת. כלומר, מהרגע שהבעל מתחתן, הכל באחריות הבעל, אבל כדי לעבור את הגשר, שהבעל ירצה להתחתן איתה, היא צריכה להיראות כמי שיש לה פרנסה.

זה דבר קצת מעניין, כי הדין הרי הוא עולה עמו, כך שאם לפני החתונה היא נראית כבר כמו עשירה גדולה, זה יעלה לו כל החיים, זה יעלה לו יותר. אבל,

ר' יצחק: כן. צריך לדעת בדיוק איך זה מסתדר. אוקיי.

שיעור הפרנסה: עני לעומת עשיר

ר' יואל אשר: טוב, אומר הרמב"ם כך, מה אומר הרמב"ם? הוא ייכנס קצת לשיעור. **"המשיא את בתו סתם"**, אם מישהו משיא את בתו סתם, בלי לנקוב בסכום. הרבה פעמים היה כמוהר הבתולות, סיכמו כמה יש לה, אבל כשאומרים סתם, לא אומרים שיש לה כסף. כלומר, כשהוא אומר שיש לה כך וכך, הוא צריך לתת לה כך. כשלא אומרים כלום, מהו המינימום? **"לא יפחות לה מכסות שפוסקין לאשת עני שבישראל"**, שיהיה לה לפחות מה ללבוש, היא לא צריכה בגדים עשירים, שיהיו לה לכל הפחות פשוטים.

ר' יצחק: אם תסתכלו על המספר, זוכר שאצל הבעל יש מספר של כסות, למדנו בפרק י"ד, אני לא יודע איזו הלכה, שיש מספר של כסות כמה צריך לתת, חמישים שקל, מה שלא יהיה המספר, כן? פעמיים בשנה. אומר שאב, כשהוא משיא את בתו, מחויב לתת לה, מחויב מצד המצוה, כמות כזו של בגדים.

ר' יואל אשר: "כמו שביארנו". אומר הרמב"ם: **"במה דברים אמורים"**, שאפשר להסתפק בבגדים פשוטים, בבגדים שעני הולך בהם, **"בשהיה האב עני אבל אם היה עשיר הרי זה ראוי שיתן לה כפי עשרו"**. אם האב עשיר, ראוי שיתן כפי עשרו.

זה מעניין, למדנו קודם שבהלכות של אב שצריך לפרנס את ילדיו לא היה הדין של עולה עמו, מכיוון שהאב ברמה גבוהה. [#3] מעניין. אז גם כאן זה לא כתוב בתורת חיוב. אבל להשיא את הבת זה שונה. אבל ראוי כן.

גדר החיוב וכפיה: שיטת הרמב"ם והטור

ר' יצחק: זה ראוי. כך נראה, להשיא את הבת זה מצב אחר. כן. להשיא בת – אב כן צריך. מעניין מאוד, אתה אומר הערה טובה מאוד. למדנו קודם שאב מחויב מדרבנן, ואפילו מדרבנן רק עד גיל שש, ואחר כך רק מכח צדקה. וכאן כן יש כפיה מסוימת, אני לא יודע אם זו ממש כפיה, לוקחים מ..., אפילו כשהוא נפטר, כי מניחים שאדם מסכים, זה כביכול הרעיון. אבל, אז רואים שכן יש, להשיא בנות זה כן מדין דרבנן, מציווי חכמים, כן יש עניין של כביכול חיוב, באיזו רמה שתרצה לקרוא לזה, שהאב צריך להשיא את בתו, ויש על זה גם עולה עמו, כן. כביכול עולה עמו. זה מעניין,

ר' יואל אשר: הרמב"ם אומר את הלשון **"הרי זה ראוי"**, והוא מביא שבטור כתוב **"צריך שיתן"**. והפוסקים אומרים שלפי הרמב"ם אי אפשר לכפות את האב, זו רק מצוה כזו, ולפי זה, בכלל מהלשון "ציוו חכמים" נשמע שזה לא עניין שכופים בו, אולי נראה בהמשך אם כופים. ולפי לשון הטור "צריך שיתן" זה עניין שאפשר ממש לתבוע.

השקפה על תקנות בהוצאות חתונה והכלל של "לפי עשרו"

[#4] **ר' יצחק:** אני לא מאמין שכופים לכתחילה. סוג הכפיה היחיד שיכול להיות, ושאנחנו נלמד עכשיו, הוא כשהוא נפטר. אבל אני חושב שגם זה לא בדרך כפיה, זה רק מפני שאנחנו מניחים שאב רוצה לתת את זה לבתו. כן. אני לא יודע אם שייכת כפיה בזה.

אני תמיד אוהב לומר בהלכה הזו, שיש את כל האנשים שרוצים לעשות תקנות, הם אומרים שמוציאים יותר מדי כסף על חתונות, צריך לגרום שהגבירים יוציאו פחות. אבל מן הדין, אם מישהו

גביר, אני לא יודע אם אפשר לכפות, אבל ראוי שישלם כמו גביר. זה לא נכון שהגביר יאמר "אה, אני לא משלם, אני חסכן". כן? ראוי שיתן כפי עשרו.

ר' יואל אשר: טוב מאוד. [[#5]] זה טוב מאוד, כי כל ההלכות האלה כנראה קשורות לפרשת חיי שרה, פרשת השידוכים. שלומדים.

ר' יצחק: טוב מאוד. כן. אברהם אבינו שלח עשרה גמלים.

ר' יואל אשר: אתה רואה? נכון. אני רואה שהרמ"א מביא אם הדין הוא דווקא על האב או גם על האם. והוא אומר יש אומרים שסוג החיוב הזה אינו רק על האב, אלא יש אומרים שהחיוב יהיה גם על האם, על מי מההורים שדואג. כן. אז צריך לדעת, התורה מזכירה את בתואל ומזכירה את האחים, צריך לדעת, אוקיי,

ר' יצחק: הלאה. כן, אני חושב שכל ה"לפי עשרו" מתאים מאוד. למדנו בשיעור שמונה פרקים שלנו קצת על זה, עכשיו עברנו למקום אחר, אבל בזמן האחרון למדנו על זה, שבנושא הכסף, כמו שאומרים, אין דבר כזה שאפשר לומר שאדם לא יוציא מאה דולר על מאכל, הכל לפי עשרו, כמו שלמדנו בהלכות שבת, כן? הלכות יום טוב, צריך לכבד כמו שבת גם כן, כתוב לפי עשרו, אם מישהו גביר והוא אומר "אבל הרי אני יוצא ידי חובה בלחמניה", לא, הוא לא יוצא ידי חובה בלחמניה, כי אצלו שבת צריכה להיות מיוחדת, יותר ממה שהוא יכול, כלומר לפי מה שהוא יכול להרשות לעצמו. אבל הוצאת הכסף, אי אפשר לומר למשל על מישהו שהוא גביר גדול וקונה לעצמו מכונית מפוארת שהוא חזיר. לפי ערכו יש אולי איזו רמה שהיא חזירית, אבל יש דברים,

ר' יואל אשר: הרבה מאוד דברים הם לפי המצב,

ר' יצחק: לא חוקים כאלה, כן, אוקיי, כן. מה אם,

התניה מראש שלא לתת ("פירש על הבעל שאין לה כלום")

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם כך, **"פירש על הבעל"**...

ר' יצחק: זה בסתם, כלומר אדם עושה שידוך לבתו, צריך לתת לה. אם הוא אומר במפורש.

ר' יואל אשר: אבל אם התנה עם הבעל קודם שאין לו, **"פירש על הבעל שאין לה כלום ושיכניסנה ערומה"**, תוכל לקחת אותה כמו שנולדה,

ר' יצחק: בלי כלום. כן, זה לא פשוטו כמשמעו, הכוונה שהוא יצטרך לקנות את השמלה.

ר' יואל אשר: נכון. **"אין לה כלום"**, כלומר, אם הוא... מעניין.

ר' יצחק: אבל הוצאת הכסף, אי אפשר לומר למשל על מישהו שהוא גביר גדול, וקונה לעצמו איזו מכונית מפוארת, שהוא חזיר. לפי ערכו יש אולי איזו רמה שהיא חזירית, אבל יש דברים, הרבה מאוד דברים הם לפי המצב, לא חוקים כאלה, כן, זה, אוקיי. כן. מה אם...

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם כך: **"פירש על הבעל"**, זה הסתם,

ר' יצחק: כלומר, אדם עושה שידוך לבנו ולבתו, צריך לתת לה. אם הוא אומר במפורש,

ר' יואל אשר: אבל אם התנה עם הבעל קודם שאין לו, **"פירש על הבעל שאין לה כלום ושיכניסנה ערומה"**, תוכל לקחת אותה כמו שנולדה, בלי כלום,

ר' יצחק: כן, זה לא פשוטו כמשמעו, הכוונה שהוא יצטרך עוד, הוא יצטרך לקנות את השמלה.

דיון: גדר "אין לה כלום" – הפקעת המצוה או חסרון בתביעה?

ר' יואל אשר: נכון. **"אין לה כלום"** פירושו אם הוא... מעניין. האם אז המצוה נופלת, או ש**"אין לה כלום"** בא לומר שהיא לא יכולה לתבוע כלום מאביה? כן,

ר' יצחק: היא לא יכולה לתבוע, הבעל לא יכול לתבוע.

ר' יואל אשר: היא לא יכולה לתבוע. מצוה יש, אבל כן, הוא לא קיים את המצוה, הוא לא קיים את המצוה. ובמקרה כזה **"אין לה כלום"**, אין טענה, אי אפשר ללכת לבית דין לחייב אותו. הוא ביטל מצוה מדרבנן, הוא ביטל תקנת חכמים.

חיוב החתן להלביש את הכלה בבית אביה

ר' יצחק: ו**"ולא יאמר"**, אבל עכשיו דבר חדש: הבעל נעשה מחויב. **"ולא יאמר הבעל"**,

ר' יואל אשר: הבעל לא יכול לומר **"כשתבוא לביתי אכסנה"**, שאקנה לה מלבושים כשהיא תתחתן, שאז חלים דיני שאר כסות ועונה. **"אלא מכסה והיא בבית אביה"**, אז ההלכה תהיה שהוא צריך כבר לקנות לה כסות, עוד כשהיא בבית אביה.

ר' יצחק: מעניין מאוד. כלומר, מכיוון שיש עניין של כסות, וחלק מזה הוא כשהיא באה לחתונה – בדרך כלל, למשל, האב שילם על שמלת הכלה או מה שהיא מגיעה בו – והאב התנה במפורש שלא, עכשיו הבעל נעשה מחויב. זה דומה למה שלמדנו, כן,

ר' יואל אשר: לגבי... בדרך כלל הכתובה מתחילה בנישואין, אבל אם יש מצב שכבר אין לה מי שייתן לה לאכול – שומרת יבם, והלכות כשהיא עדיין לא, והיא ממאנת, דבר כזה. זה מעניין מאוד, ההלכות אינן חקוקות בסלע, משתמשים גם במעשיות, שאנחנו רוצים שבעל לא ירצה בגנאי של אשתו. בעל לא רוצה **"שיכניסנה ערומה"**, רק אחשורוש רצה כך; בעל רגיל רוצה שלא יהיה גנאי לאשתו.

ר' יצחק: לא, **"ערומה"** אפילו לא פירושה ערומה, **"ערומה"** פירושה בלי אפילו שמלת הכלה המהודרת, כמו **"כי תראה ערום וכסיתו"**. זה לא פשוטו כמשמעו שהיא הולכת עירומה ברחוב.

דיון: שיעור חיוב הכסות של החתן לפני החתונה

ר' יואל אשר: מובן. כן, כשמקדשים אותה, בכל מקרה יודעים שבכל מקרה הוא כבר צריך לקנות לה כסות. הרמב"ם לא אומר לנו בבירור כביכול אם היא כבר מקבלת אז את כל דיני הכסות, שהוא צריך לקנות לה לפי ה... לכאורה, לכאורה כן. לא, ייתכן שזו הלכה מינימלית, שהיא תתחתן לבושה כראוי.

ר' יצחק: אבל זה מה שאני אומר, לבושה פירושו כראוי, וכראוי פירושו לפי כבודו ולפי כבודה.

ר' יואל אשר: לא, אבל יתכן שבהלכה הכוונה היא שהוא קונה לה בגד אחד, כדי שבחתונה תהיה לבושה יפה.

ר' יצחק: בסדר, מחר הוא יצטרך לקנות לה בגדים חדשים, מה ההבדל? העניין הוא, לא, אבל זה החידוש: הוא אינו יכול לומר שתבוא עם סמרטוטים, לא. זה חלק מעצם הנישואין. במילים אחרות, כשנערה נישאת, היא באה אל... הרי נישואין פירושם כניסה לביתו, נכון? היא באה לבית חתנה עם מזוודה, או מה שלא יהיה, עם בגדים. בדרך כלל האב משלם על כך. אם האב אינו מסוגל לשלם, והוא אומר זאת במפורש, אז הבעל צריך לשלם.

הלכה ב': האב שמת והניח בת — אומדן דעת ועישור נכסים

אומדן דעת האב באב שנפטר

ר' יואל אשר: נכון. מה הדין במקרה... אבל עד עכשיו דיברנו כשהבעל חי.

ר' יצחק: בעל חי.

ר' יואל אשר: אבל מה הדין ב**"האב שמת והניח בת"**: האב נפטר והבת נותרה אחריו. עכשיו אנו רוצים לדעת כמה להוציא מנכסיו, כמה נחייב את היתומים לתת לבת? **"אומדין דעתו"**, מעריכים **"כמה היה בלבו ליתן לה לפרנסתה"**. לפי מה שבית הדין, או מי שמעריך, הכיר את האיש, הכיר את האב, לפי סוג האדם שהיה, כמה היה מוציא על חתונת בתו? **"ונותנין לה"**, והיתומים צריכים לתת את הכסף לאחותם הכלה.

אומר הרמב"ם: **"ומניין יודעין אומדן דעתו"**? איך יודעים זאת באמת? אומר הרמב"ם: **"מריעיו ומיודעיו"**, מחבריו, או מ... מעניין, מי מכיר אדם היטב? או חבריו או הרכלנים, אלה שיודעים הכול. **"מיודעיו"** הם האנשים שאינם בהכרח חבריו, אבל הם היודעים.

ר' יצחק: "וממשאו ומתנו", מה פירוש הדבר?

ר' יואל אשר: "וממשאו ומתנו" לכאורה לפי מה שהיה, אם היה רחב יד מאוד בעסקים, במשא ומתן. או אם היה אדם מכובד מאוד שתמיד הוציא הרבה על מלבושיו שלו, היה רוצה כך גם לבתו.

ר' יצחק: מעריכים את הכול. חשבתי שהוא מפרש, שאין הפירוש שמשאלים את חבריו,

ר' יואל אשר: רואים איזה סוג חברים היו לו,

ר' יצחק: מה הם קונים, או איזה סוג איש עסקים הוא, ורואים כמה כסף יש לו, **"ומכבודו"**, כלומר איך הוא נוהג בעצמו וכדומה. מסתכלים סביב, אצל שכניו, אצל חבריו, אצל מכריו העסקיים, או איך שזה נקרא, עמיתיו.

ר' יואל אשר: זה מעניין, כי זה נעשה דומה מאוד, אני חושב, למה שהיה לנו בכסות, שם היה הכלל שמסתכלים על האזור, מסתכלים על המצב, כן, כפי מנהג בני המדינה. כאן אולי זה לא בני המדינה, זה כבר יותר מקומי, אולי יותר מקומי. כן. [[#2]]

אומדן דעת כשהאב משיא בחייו

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם עוד: **"וכן אם השיא בת בחייו"**, אם השיא בת ולא נתן משלו, אלא הוא ממתין למה שבית הדין יחייב אותו, **"אומדין בה"**, עושים גם כן הערכה מעין זו.

ר' יצחק: זה מה שלמדנו כשהוא משיא בסתם ומצווים אותו, נכון? גם שם הולכים לפי האומדנא. כן. אם כן, כל אחד, אפשר לשאול...

ר' יואל אשר: מעניין, הרי הרב כבר אמר קודם **"אבל אם היה עשיר הרי זה ראוי שיתן לה כפי עשרו"**. אולי שם הוא מדבר אל האב עצמו, וכאן הוא מדבר כשאיננו יודעים את מצבו,

ר' יצחק: בית הדין מחייב אותו,

ר' יואל אשר: ואז בית הדין צריך להעריך לפי חבריו, לפי מצבו סביבו.

ר' יצחק: כן, יתכן. כן, זו לא שאלה כאן. לך למתכנן החתונות, והוא יאמר לך כמה עולה חתונה כראוי.

דין עישור נכסים כשאי אפשר להעריך

ר' יואל אשר: [[#3]] אבל כאן יש הלכה מעניינת. אומר הרמב"ם, מה הדין אם איננו יכולים להעריך? **"ואם לא ידעו לו בית דין אומדן דעת"**, איננו יודעים, אי אפשר להעריך, לא היו לו חברים וכדומה, עשו החכמים אומדנא משלהם, קבעו מחיר משלהם: **"נותנין לה מנכסיו עישור לפרנסתה"**, נותנים מנכסיו עשירית, עשרה אחוזים מנכסיו לחתונה. זה דווקא הרבה מאוד. עשרה אחוזים מנכסיו הם סכום גדול.

ר' יצחק: אבל כאן מדובר כשהוא נפטר, נכון? נכון. אם כן, הוא השאיר מיליון דולר, נותנים מאה אלף דולר לחתונה. מדוע?

ר' יואל אשר: זה עולה כל כך הרבה! זה מעניין מאוד. העישור מעניין מאוד,

ר' יצחק: כי אם מסתכלים לפי המציאות של היום. זה שניים, הא?

דיון: האם "עישור נכסים" הוא שיעור קבוע או "עד עישור"?

ר' יואל אשר: מוציא עשירית מהנכסים על כל חתונה? ואדם שיש לו עשרה ילדים, מוציא על כל אחד עשירית?

ר' יצחק: הוא נגמר בחתונה השנייה, נכון? אבל התשובה היא, חשוב על כך כך: לא מדובר במי שהוא גביר גדול, שיש לו חמישים מיליארד דולר. מדובר באברך בעל בית, נניח, שהשאיר בית ששווה שני מיליון דולר. חתונה יכולה לעלות מאתיים אלף דולר.

ר' יואל אשר: טוב, אבל שוב, האיש נפטר. הרי מנכסיו צריך עוד לשלם כתובה, צריך לשלם כתובת בנין דכרין, בנן נוקבן, צריך לשלם מזונות.

ר' יצחק: בסדר, צריך לראות בהלכה איך מחשבים, מאיפה מתחילים לחשב את העשירית. אבל ממה שנשאר. זה לא כל כך מופרך. אני הרי יודע שאנשים היום מתלוננים שחתונות הן מופרכות; ראה, עשירית מהנכסים בסך הכול. כך היה תמיד.

ר' יואל אשר: אבל אני משער שכאשר הרמב"ם אומר **"עישור"** הכוונה עד עישור, כי אם מתברר שהיא כבר מכוסה, אדרבה,

ר' יצחק: אף אחד לא משלם כל כך הרבה. לא,

ר' יואל אשר: אבל מה שרציתי לומר הוא שאם השאיר נכסים גדולים מאוד, והיא מכוסה יפה באחוז אחד, אין סיבה לחייב את היורשים לתת יותר.

ר' יצחק: זה מדובר כשאין יודעים. אז יודעים שיותר ממיליון דולר הוא לא מוציא. בסדר.

ר' יואל אשר: כלומר, **"אם לא ידעו לו בית דין"**, בית הדין אומר כך: לך עד עשרה אחוזים. כלומר, התחל לקנות מלבושים לפי מה שחסר, עד עשרה אחוזים. לכאורה **"נותנין לה מנכסיו"** עד עישור; אולי היה צריך להיות כתוב המילה "עד"?

מה נכלל ב"פרנסתה" ומבט היסטורי על הנדוניא

ר' יצחק: לא, אבל נראה שזה היה מעין סטנדרט, בערך כך. צריך לזכור, כשאב נותן לבתו, אין הכוונה רק שהוא קונה בגדים; הוא קונה גם דירה, נניח, דברים שנשארים שלה. נדוניא, כולל נדוניא, ודאי. זה כתוב במפורש. כלומר, אין הפירוש שהפרנסה היא רק הבגדים; קודם למדנו על בגדים, אבל אני חושב שהכוונה היא גם... זה דבר רגיל שאב נותן לילדיו כדי שיוכלו להתבסס,

ר' יואל אשר: כדי שהבעל ירצה לשאת אותה וכדומה. אם כן, לפי המצב. כן, בסדר. [[#4]] אומר הרמב"ם כך,

ר' יצחק: רבי דוד, אתה רואה בזה משהו משעשע. זה בעצם רק... הרי אתה זוכר שלבנות אין בעצם שום ירושה, נכון? זה כל מה שהיא תקבל מאביה.

ר' יואל אשר: עד שהן נישאות יש להן מזונות. והחתונה עצמה.

ר' יצחק: מזונות, תאמר לה, תפוחי האדמה, אני צריך משהו.

ר' יואל אשר: בסדר. אבל זו הרי כל התכלית בכלל של הנישואין, לפחות בזמנים עברו, שמעתה הבעל יפרנס.

ר' יצחק: טוב מאוד, אבל צריך, כמו שדיברנו, צריך קודם שהבעל ייקח אותה; גברים לא לוקחים... אגב, זה גם דבר שאנו אוהבים לשכנע את עצמנו שהיום הוא שונה; תמיד זה **"אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה"**. אדם אומר: אה, הבעל צריך לספק. כן, אבל אף פעם שום גבר לא נשא אישה ענייה. מדוע לא? כי אישה בדרך כלל כן באה עם נדוניא. כמה? ודאי, העיקר שהבעל מחויב, הבעל אף לוקח אחריות על הנדוניא, אבל הסדר הרגיל היה שאישה מביאה משהו איתה. טוב מאוד, לפי המצוה, לפי המצב.

ר' יואל אשר: יישר כוח. [[#5]]

הלכות ג'–ד': הניח בנות רבות – חשבון עישור הנכסים בבנות רבות

כשהן נישאות זו אחר זו

ר' יואל אשר: אומר עכשיו הרמב"ם כך: עכשיו, מה שאמרתי שצריך לתת עד עשרה אחוזים, תצא מזה בעיה: אם למישהו יש הרבה בנות, ייקחו עשר פעמים עשרה אחוזים, ולא יישאר כלום. **"הניח בנות רבות"**, אהא. אומר הרמב"ם: **"כל שתבוא להנשא"**, כל אחת מהבנות שמוצאת בעל ועומדת להינשא, **"נותנין לה עישור הנכסים"**. ולבאה אחריה נותנים **"עישור מה ששיירה ראשונה"**. אהא.

אם כן, פירוש הדבר שתמיד יישאר. אין הפירוש שמעריכים את הסך הכולל, למשל השאיר מיליון דולר, ואומרים כל בת מאה אלף דולר. נכון. אלא הראשונה תיקח מאה אלף, ועכשיו מחשבים עשירית מתשע מאות אלף דולר, שיהיה רק תשעים, וכן הלאה וכן הלאה, כך שתמיד יישאר עוד לשאר היורשים. **"ושלאחריה עישור מה ששיירה שניה"**. אהא.

כשכולן באות להינשא בבת אחת

ר' יצחק: "ואם באו כולן להנשא כאחת",

ר' יואל אשר: מה הדין אם כולן רוצות להינשא באותו זמן, איך מחלקים אז? ראה מה עושים, אומר הרמב"ם: **"ראשונה נוטלת עישור והשניה עישור מה ששיירה ראשונה והשלישית עישור מה ששיירה שניה וכן אפילו הן עשר"**. אבל אחר כך, הואיל והן עושות זאת בכל זאת בבת אחת, כלומר כולן נישאות ביום אחד, עושים קודם את החשבון כאילו לא היה זה ביום אחד, מחשבים כאילו היה זה בזה אחר זה; אבל הואיל ואין זה יושר, מדוע שהשנייה תקבל... הרי הן נישאות באותו יום! לכן עושים אחר כך:

ר' יצחק: "וחוזרות וחולקות כל העישורים בשוה". נכון.

ר' יואל אשר: וכך עדיין נשאר...

החשבון והסברא מדוע חוזרים וחולקים בשווה

ר' יואל אשר: אבל הואיל והן עושות זאת בכל זאת בבת אחת, כלומר כולן נישאות ביום אחד, עושים קודם את החשבון כאילו לא היה זה ביום אחד, מחשבים כאילו היה זה בזה אחר זה. אבל הואיל ואין זה יושר, מדוע שהשנייה תקבל... הרי הן נישאות באותו יום! לכן עושים אחר כך: **וחוזרות וחולקות כל העישורים בשוה.** נכון. וכך עדיין נשאר **ושאר הנכסים לאחים.**

ר' יצחק: הנקודה אינה רק שנשאר. כמו שאתה אומר, ביניהן. כלומר, ניקח את המשל הבסיסי, שאדם השאיר מיליון דולר. הראשונה צריכה לקבל מאה, השנייה תשעים, השלישית עשירית מתשע מאות אלף, שזה... אני כבר לא זוכר. בקיצור, ניקח רק את המאה והתשעים. זה פשוט מאוד, עכשיו יש לך מאה ותשעים, וכל אחת מקבלת חמישים אחוז, ולא שזו מקבלת מאה וזו מקבלת תשעים.

שיטת תוספות: האומדנא בדעת האב

ר' יואל אשר: נכון? נכון. כלומר, תוספות אומר טעם מדוע באמת בזה אחר זה עושים אחרת מבבת אחת. אומר תוספות שאנו מסתכלים כאן איך האב היה נוהג. והמציאות באמת כך, נכון? אב אינו חושב שהוא יחלק בדיוק. כשיש לו, הוא נותן לבת עשירית.

ר' יצחק: זה פירוש מעניין בגמרא, עשירית.

ר' יואל אשר: והשנייה ממילא מקבלת פחות. נכון. שנה אחר כך האב היה נוהג כך. כך זה קורה: אנשים שמוציאים על חתונת הילד הראשון הוציאו הון עתק, ואחר כך ראו שזה לא עובד כך, אי אפשר כך, והם יורדים. וזה צפוי, הילדים מבינים שכך יכול לקרות, ממילא...

ר' יצחק: נכון. הבכור, מלבד מה שהוא מקבל פי שניים בירושה, הוא מקבל גם פי שניים...

ר' יואל אשר: כן, הוא גם קיבל את כל ההתעללות. כן?

ר' יצחק: אתה אומר שזה משתלם?

הלכות ה'–ו': גביה מן הקרקע ושכירות קרקע

עישור נכסים אינו מתנאי כתובה — תקנת הגאונים אינה חלה עליו

ר' יואל אשר: בסדר. אומר הרמב"ם עוד: **עישור זה שהוא לפרנסה**, ההלכה שנותנים עשרה אחוזים לפרנסת הבת, היא **אינו מתנאי כתובה**. זו אינה ההלכה הרגילה. כלומר, הרמב"ם פתח בכך שיש ארבע עשרה הלכות בכתובה, וכל זה דין דרבנן. זה העיקר, כל האחרים הם עיקר הכתובה, אבל זו הלכה נוספת, היא אינה מעיקר תנאי הכתובה.

לפיכך, אומר הרמב"ם כך: הרי כבר למדנו, הרמב"ם כבר הזכיר יותר מפעם אחת, שהגאונים באו והוסיפו הלכה. מעיקר הדין אפשר לגבות כתובה רק מקרקעות. באו הגאונים ותיקנו לטובת הנשים, מה? שאפשר לגבות גם מן המטלטלין.

אומר הרמב"ם, תקנת הגאונים הייתה על עיקר הכתובה, שעיקר דינה דרבנן, והם הוסיפו חומרא לדין דרבנן זה שאפשר לגבות גם ממטלטלין. אבל העישור, הואיל ואינו מתנאי כתובה, אלא הוא רק מצוה נוספת מדרבנן, אין לו אותו תוקף כמו לשאר תנאי הכתובה.

לפיכך אפילו לפי תקנת אחרונים, מעניין שאת הגאונים קורא הרמב"ם אחרונים. כוונתו לומר אחרונים כלפי חז"ל, המאוחרים שאחרי עיקר המצוה של ה...

ר' יצחק: בעצם, לגביהם הם היו האחרונים. נכון.

ר' יואל אשר: אינו ניטל אלא מן הקרקע.

ר' יצחק: מדברים טוב מאוד.

גביה משכירות הקרקע וגדרה

ר' יואל אשר: ממילא, מהיכן כן לוקחים? אומר הרמב"ם: **ויש לה לגבות עישור זה משכירות הקרקע**. אם משכירים קרקע שהייתה לאב, הכסף שמקבלים כל חודש משכירות אינו נקרא קרקע, הוא נקרא מטלטלין, אבל ממנו כן אפשר לגבות. הוא אומר, בתקנת חכמים שגובים מן הקרקע, הכוונה שאפשר להשתמש בה גם משכירות הקרקע.

ר' יצחק: מעניין. האם כך בכל ההלכות? בכל הדברים של קרקע?

ר' יואל אשר: הגמרא אומרת זאת על הדבר הזה, אתה יודע, **אפילו מעמלא דביתא**, אבל...

ר' יצחק: רק שאני באמצע...

ר' יואל אשר: לחשוב מה נקרא שכירות קרקע, האם זה נקרא מטלטלין או נקרא קרקע?

ר' יצחק: אם כן...

ר' יואל אשר: אם זה נקרא סתם כך קרקע, הרי זה אינו קרקע.

ר' יצחק: מדוע היה צריך להזכיר זאת?

ר' יואל אשר: זה היה נקרא פירות הקרקע. מה נקרא? פירות הקרקע נקראים...

ר' יצחק: שכר דירה, איני יודע.

ר' יואל אשר: נקרא מטלטלין. את זה כן למדנו, פירות תלושים. הייתה לנו ההלכה.

ר' יצחק: עוד לא למדנו את זה כאן, אולי נגיע לזה מאוחר יותר? מאוחר יותר נלמד, כשנלמד יותר את הפרטים של הלכות... עוד לא הגענו לזה. מעניין מאוד, אבל אם כן, אם שכירות בתים צריך להזכיר, מדוע הוא הזכיר כאן לומר ששכירות היא מן הקרקע?

ר' יואל אשר: לא, הוא אומר: כשיש תקנת חכמים שאפשר לגבות בכלל ממטלטלין, הרי זה פשוט, אבל כאן, שאפשר לגבות רק מקרקע, עליך לדעת שמשכירות קרקע כן אפשר.

חקירה בחשבון העישור: עשרה אחוזים ממה?

ר' יצחק: אבל המגיד משנה מאריך בזה מאוד. ו...

ר' יואל אשר: יש מחלוקת...

ר' יצחק: יש גם שאלה לפי מה מחשבים. יש שתי שאלות שערבבו.

ר' יואל אשר: טוב מאוד. שאלה אחת היא:

ר' יצחק: איך מחשבים עשרה אחוזים.

ר' יואל אשר: האם מחשבים עשרה אחוזים רק מכל הקרקעות, כי רק הקרקעות משועבדות לכתובה, כך היה אפשר ללמוד, או עשרה אחוזים מכל נכסיו.

ר' יצחק: אבל אין גובים רק... שתי שאלות אחרות... ערבבו אותן.

ר' יואל אשר: טוב, איך גובים זה עניין אחר, מהיכן לוקחים, אבל הסך הכולל, כמה האב שווה, או הסך הכולל של הקרקעות בלבד?

ר' יצחק: נכון. מעניין מאוד.

ר' יואל אשר: בוודאי מחלוקת אחרונים, על המשנה.

הערה צדדית: אומדנא בדעת האב בשכר לימוד ובצדקה בזמננו

ר' יצחק: דרך אגב, אם כבר עוסקים באומדנא, למשל אני חושב עכשיו על מקרים כאלה, כשאב חי זה לא נוגע, אבל אם הולכים עם האומדנא, כן? למשל למדנו, בסדר, גם כאן זה לא נוגע, אני מנסה לחשוב היכן זה יכול להיות נוגע. אה, כן! למשל למדנו שלבנות יש מזונות רק עד שיבגרו או עד שיתארסו, נכון? מישהו יכול בוודאי לומר שהיום, כשאף נערה אינה נישאת בגיל שתים

עשרה, שלוש עשרה, חוץ מבליברטי, איני יודע היכן, אצל אנשים רגילים אין המנהג כך, ואב רגיל משלם שכר לימוד לבתו עד שמונה עשרה ואולי יותר, אם היא הולכת לאיני יודע היכן. אם כן, צריך להניח שאם נפטר, צריך להניח גם שהיה רוצה לשלם זאת עבור בתו. הרי כל הפרנסה בנויה רק על...

ר' יואל אשר: האומדנא שאב משלם. אבל רואים כאן שבית הדין נותן לפי מה שהאב היה נותן לבת.

ר' יצחק: כן. זה מעניין.

ר' יואל אשר: יש כאן חידוש גדול, שהיורשים צריכים כביכול למלא את מה שהאב היה עושה. זה דבר מוזר, נכון? למשל, האב נפטר, והארגונים שהיו מקבלים כסף מהאב באים בריצה: "אתה חייב להמשיך את החיוב של אביך". אני לא חושב כך.

ר' יצחק: את זה לא חייבים, אבל את זה כן חייבים. טוב מאוד. נכון. אתה צודק.

ר' יואל אשר: הוא לא צריך להמשיך, אלא בתוך הכתובה, שעליו לקבל על עצמו את אחריותו של האב כלפי המשפחה וכדומה.

פסק השולחן ערוך לגבי גביה ממטלטלין

ר' יצחק: כן. זה לא מן הכתובה, אבל זה כעין, כן, המשך לזה. מעניין מאוד, והוא מביא שהשולחן ערוך ואחרים כבר מביאים שהיום... לא, שאפשר כן לגבות ממטלטלין. כן.

ר' יואל אשר: זה רק יותר מהרמב"ם.

ר' יצחק: שלא כדברי הרמב"ם.

ר' יואל אשר: כי כך התקבל. נכון. מעניין, הרי זה היה הטעם המקורי של הגאונים, משום שאין קרקעות.

ר' יצחק: נכון, הלאה, הלאה, כך זה ממשיך הלאה.

ר' יואל אשר: נראה שבזמנו של השולחן ערוך היה עוד פחות מזה; עניין השימוש בקרקע כמטבע העיקרי, כך נראה, הלך ופחת.

ר' יצחק: אם כן הגאונים שינו זאת, והשולחן ערוך אומר שהיום, אפילו לדעת הרמב"ם, צריך שיהיה אפשר כן לגבות. לא, איני יודע, ייתכן שהרמב"ם לשיטתו, שהרמב"ם מחזיק מאוד בכך שסומכים באמת רק על קרקע. אבל ייתכן שסברת הגאונים לכאורה קיימת כן גם כאן, ואולי כבר היו אז כאלה שנהגו כך. בסדר.

סילוק במעות: האחים יכולים לשלם בכסף

ר' יואל אשר: ואם רצו האחין ליתן לה מעות כנגד עישור הקרקע, הרי למדנו שהבת יכולה לקחת לעצמה עשירית מן הקרקעות, על כל פנים בית הדין היה נותן לה עשירית לפרנסת הבת. אבל אם האחים שירשו רוצים את כל הקרקע ורוצים לשלם לה את חלקה של הבת, אין היא יכולה לעכב ולומר: "לא, אני מעדיפה קרקע". יש להם כן את הזכות, **נותנין**.

הלכות ז'–ח': דין הבת כבעל חוב של אחין

גביה מן הבינונית בלא שבועה

ר' יצחק: בסדר, עכשיו נלמד איזה דין יש לה, לבת, האם זה כמו כתובה שמקבלים מ...

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: **הבת בעישור זה כבעל חוב של אחין היא**. למדנו קודם שכתובה חלשה יותר מבעל חוב. מה הפירוש? בעל חוב גובה מבינונית, ובכתובה – **כדי שלא תנעול דלת בפני לווין** אמרו חכמים בינונית לבעל חוב, וכתובה גובה מזיבורית. אבל את הבת העלו חכמים בדרגה, הם העמידו אותה ברמה של בעל חוב, שהאחים ממש מחויבים כלפיה.

לפיכך יש לה דין של בעל חוב, **נוטלת אותו מן הבינונית בלא שבועה**, היא יכולה לגבות מן הבינונית. שני דברים כתובים כאן: היא יכולה לגבות מן הבינונית, האחים אינם שולחים אותה לזיבורית; והדבר השני הוא שאינם יכולים להשביע אותה.

לכאורה פשוט שאין כאן מקום להשביע, כי בשונה מכתובה... איזו שבועה שייכת כאן? כן. לא, אולי שבועה שהאב מעולם לא נתן לה את הכסף, אולי האב נתן לה בחייו כדי שיהיה לה לכשתינשא. זה לא קורה כך. כן, כך נראה, זה אכן הפשט, זה לא דבר ש... נראה שנשים לפעמים גובות את הכתובה בחייו, אבל בנות לא עושות זאת. גם מן הסתם רק כשמגיע חתן, אז מתחילים...

ר' יצחק: לדאוג לפרנסת הבת.

ר' יואל אשר: אבל נראה ש**בלא שבועה** הוא גם משום שיש לה דין כבעל חוב.

החידוש הכפול ב"בעל חוב של אחין"

ר' יצחק: אה, הוא אומר כך, הוא אומר יפה מאוד: גם בעל חוב אינו צריך להישבע, כך היא ההלכה. בעל חוב של אדם אינו צריך להישבע; בדרך כלל, כשהלווה מודה, הוא מקבל את מה שהוא תובע. אבל כשגובים מן היורשים, תמיד גובים בשבועה. מדוע? הרי יש כלל, **טוענין ליורש**, ולכן כשגובים מירושה תמיד צריך להישבע שעדיין לא נפרע.

אומר הוא, ההלכה כאן שונה. מדוע? כי היא אינה בעלת חוב של האב, היא **כבעל חוב של אחין!** יש כאן שני חידושים: היא בעלת חוב, והיא בעלת חוב של אחין. כלומר, אף שוודאי החיוב נובע מן האב, אין הפשט שלאב היה חיוב והם יורשים את החיוב, אלא יש לה חיוב חדש מצדם.

ר' יואל אשר: כי סתם כך, אילו היה זה חוב של האב, היא הייתה צריכה להישבע שהאב לא נתן, או מה? כמו תמיד, כמו שכתובה היא חוב של האב.

ר' יצחק: כשגובים משהו מיורשים צריך להישבע, כך הרי הכלל, הרמב"ם עדיין לא לימד כלל כזה. אבל כשגובים מהאדם עצמו אין צורך להישבע.

ר' יואל אשר: מעניין. זה מעניין, כי זה רק כבעל חוב של אחין, באמת מהי זכותה?

ר' יצחק: זה הכסף של אביה, החיוב חל על הילדים ולא על הכסף של האב.

מתו האחין: גביה מן הזיבורית ובשבועה

ר' יואל אשר: ממילא, כיון שכשהיא גובה היא גובה משום שהאחים חייבים לה, הרי כש**מתו האחין** הדין משתנה, אז זה נעשה כדין גביה מנכסי המוריש, מכספו של האב, ולכן **נוטלת אותו מבניהם**, מיורשי האחים יגבו זאת דווקא **מן הזיבורית**, כמו כתובה, וכן **בשבועה**. מדוע? **שהרי היא נפרעת מנכסי יתומים**, כי אז זה ייקרא נפרעת מנכסי יתומים, והכלל הוא הרי ש**הבא ליפרע מנכסי יתומים לא ייפרע אלא מן הזיבורית ובשבועה**. שהבא ליפרע מנכסי יתומים אין לו דין של בעל חוב, אלא יש לו סוג אחר של דין, דין של גביה מנכסי יתומים. בזה חז"ל כן חייבו שבועה והשאירו זאת בדין זיבורית, **כמו שיתבאר בהלכות הלואה**. טוב מאוד. מעניין.

טריפה מן הלקוחות וההבדל בין האב ליורשים

ר' יצחק: אותו דבר, אם הם מכרו זאת, היא טורפת מן הלקוחות, כן?

ר' יואל אשר: מעניין, כי הרי ראינו קודם, מיד בהתחלה, שאם האב קמצן ואינו נותן, אי אפשר לעשות דבר, הוא נותן את הכסות הזולה ביותר, אבל ליורשים יש...

ר' יצחק: אין את הזכות.

ר' יואל אשר: לגבות מנכסי יתומים, אז חז"ל כן תיקנו שבועה, והשאירו זאת בדין זיבורית, **כמו שיתבאר בהלכות הלואה**. רק זיבורית. טוב מאוד.

ר' יצחק: מעניין. אותו דבר, אם הם מכרו זאת, היא טורפת מן הלקוחות, כן?

חקירה: מדוע החיוב על היורשים חמור יותר מאשר על האב?

ר' יואל אשר: מעניין, כי ראינו קודם, מיד בהתחלה, שאם האב קמצן ואינו נותן, אי אפשר לעשות דבר. הוא יכול לתת לה את הכסות הזולה ביותר. אבל היורשים...

ר' יצחק: ליורשים אין את הזכות.

ר' יואל אשר: ליורשים אין את הזכות. אבל היורשים הרי באים בעצמם במקום האב. אה, כיון שזה בעל חוב של יורשים, מדוע שיקבלו חיוב גדול יותר מ...

ר' יצחק: במקומו ויותר גרוע. במקומו ויותר גרוע ממנו. גרוע יותר, טוב יותר בשבילה.

ר' יואל אשר: מעניין. ייתכן שאב יכול לומר לבתו: "את הרי יודעת שבכל זאת אוהבים אותך, אפילו אם אני קמצן כלפייך". אחים כבר אינם יכולים לומר זאת.

ר' יצחק: איני יודע. כי הם האחראים על כך. אה, זה לא שהם אחראים. בסדר.

ר' יואל אשר: יש עליהם טענה, מדוע שיהיו חמורים יותר מהאב? אה, אתה אומר יפה, כי האב ייתן את הטוב ביותר שהוא יכול. איתם צריך להיות מחמירים יותר.

ר' יצחק: אין ברירה. הם צריכים לתת. אני יכול להבין זאת.

טריפה מן הלקוחות וזמן השעבוד

ר' יואל אשר: בסדר, ממשיך הרמב"ם: **והאחים**, מה קורה במקרה כזה? **והאחים שמכרו או שמשכנו קרקע אביהן**, הם מכרו, או שמשכנו במשכנתא את קרקע אביהם, ועכשיו לא נשאר לפרנסת הבת, הדין הוא שאפשר לטרוף. כמו שבכתובת אשה האשה יכולה לטרוף מן הלקוחות, כך גם הבת יכולה ללכת אל הלקוחות ולומר: "לא הייתה לך זכות לקנות זאת".

ר' יצחק: הייתה זכות.

ר' יואל אשר: אבל יש... אין לך... בסדר. **לפרנסתה כדרך שטורפין כל בעלי חובות מן הלקוחות, כמו שיתבאר בהלכות הלואה**. כן, בדרך כלל הדין הוא כך, כי כיון שהיה שטר או כתובה, הלוקח היה צריך לדעת. נראה שכאשר יש בת בבית, הם גם יודעים שחלק מהכסף שייך לבת, מוקדש ל...

ר' יצחק: יש חוב. מתי נוצר החוב? באמת מעניין, ממתי היא יכולה לטרוף? גם ממה שהאב מכר? או רק ממה שהאחים מכרו?

ר' יואל אשר: כשהיא מוצאת חתן? איני יודע, צריך לחשוב.

ר' יצחק: אה, את זה אני מבין. אני שואל אותך, מתי נוצר החוב? בכל פעם זה הולך הרי לפי זמן השטר, אבל כאן אנו אומרים הרי שזה חוב של האחים, הא, מאז שהאב נפטר? מעניין מאוד, נכון? אתה מבין מה שואלים? נכון.

ר' יואל אשר: פירוש הדבר, ממה שהאב מכר לא יוכלו לטרוף, רק מהאחים.

ר' יצחק: איני יודע, אבל זה נשמע כך.

ר' יואל אשר: הרי זו שאלה, מדוע האחים מחויבים הרבה יותר מהאב?

ר' יצחק: מעניין.

הלכה ט': חלוקת נכסים כשיש רק בנות

ר' יואל אשר: עכשיו, אומר הרמב"ם כך: **מי שהשיא בנות גדולות**, מי שהשיא את בנותיו הגדולות, **ונשארו קטנות**, נשארו האחיות הצעירות, **ומת בלא בן**, לא נשאר יורש, אין בן. עכשיו הבנות יורשות, כן? כמו ששם בנות צלפחד פעלו. באות עכשיו הקטנות ורוצות לתבוע מן הגדולות פרנסת הבת. **אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך חולקות את הנכסים**, אז לא אומרים כך. מעניין, מה הייתה ההווה אמינא?

ר' יצחק: שהקטנות לא יירשו? לא.

ר' יואל אשר: הקטנות יורשות, כולן יורשות. השאיר, נאמר, חמש בנות; היינו יכולים לומר שקודם יפרישו פרנסת הבת, כי זה מגיע להן, ואחר כך יחלקו את כל הנכסים שוה בשוה ממה שנשאר. אומרים: לא. **אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך חולקות את הנכסים, אלא חולקות כולן בשוה**, כולן חולקות שוה בשוה, ומן הכסף שהקטנות קיבלו, ממנו יינשאו בעצמן. פירוש הדבר, אנו נוקטים כאן...

ר' יצחק: לטובת הגדולות בזה.

ר' יואל אשר: הייתה לנו הלכה דומה, בסדר.

ביאור: יסוד פרנסת הבת הוא חיוב על אחים, לא על אחיות

ר' יצחק: אני חושב שהפשט הוא שכל עניין פרנסת הבת, במובן מסוים, הוא משום שהאחים הגדולים הם, כמו שאמרת אגב לגבי בתואל, לגבי לבן, כן? הסדר הוא שכאשר האב מת, האחים הגדולים נעשים במקום האב, כמו אחיו של נחשון, כן? כל הסוגיא. חלק מן ההלכות, אף שאתה רואה כאן שמחייבים של אחין, חלק מן ההלכות לדעתי קשורות לרעיון שהאחים הגדולים נעשים מחויבים לדאוג לאחיות הקטנות. בין אחיות אין הלכה כזו.

כך למדנו גם: **הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים**. כשיש רק בנות, שיסתדרו כולן זו עם זו. אין חיוב שהבנות הגדולות צריכות לדאוג לבנות הקטנות, כי הן בנות, הן כבר שייכות לבעליהן, זה לא נוגע, הן אינן מנהלות עכשיו את נכסי המשפחה. ולכן אותו דבר, הן אכן יורשות, אבל אי אפשר לומר שהאחות הגדולה צריכה לדאוג לי.

ר' יואל אשר: בכתובת בנין דכרין ההלכה הייתה זהה או שהייתה שונה? גם שם האדם נפטר ונשארה חבורה של בנים. הקטנים צריכים לקבל מזונות, האם גם שם היה הדין חולקות שוה בשוה?

ר' יצחק: לא בנים קטנים, בנים קטנים מקבלים – מה הם מקבלים? בנים קטנים מקבלים ירושה.

ר' יואל אשר: אבל גם שם היה חולקות שוה בשוה, לא נותנים קודם לקבל...

ר' יצחק: כשיש רק בנות. כשיש רק...

ר' יואל אשר: בבנות למדנו את אותו דבר. רק כשיש בנות. אה, מעניין.

ר' יצחק: מה הפשט? בבנים אותו דבר; בנות אינן דואגות לבנות אחרות. בנים דואגים לבנות. בנות, כשהן יורשות, אין בעיה, כולן יכולות לרשת. כן, כך היא ההלכה של הרמב"ם.

ר' יואל אשר: לכל הפחות. טוב מאוד.

הלכה י': שתי בנות ובן, והבן מת לאחר שהראשונה נטלה את עישורה

ר' יואל אשר: ממשיך הרמב"ם, הלכה י': **מי שמת** – אדם שנפטר, **והניח שתי בנות ובן** – השאיר שתי בנות ובן, באה הבת הראשונה, **וקדמה הראשונה ונטלה עישור נכסים. ולא הספיקה השניה** – השנייה לא הספיקה, היא לא חטפה, לא הזדרזה, כמו שאומרים, **לגבות** – לגבות, **עד שמת הבן** – עד שהאח, היורש היחיד, נפטר, ועכשיו **ונפלו כל הנכסים לשתיהן** – נפלו הנכסים לשתי הבנות. במקרה כזה – בהלכה הקודמת אמרו "חולקות שוה בשוה". גם כאן היו אומרים...

ר' יצחק: אכן אומרים כך, אבל מה שמישהו היה יכול לטעון...

ר' יואל אשר: כן, אבל כאן היה אפשר לטעון: "הרי כבר לקחת עישור שלם". כן. נאמר שהאב השאיר מיליון דולר, מחלקים חצי וחצי, אבל את כבר קיבלת מאה אלף מן האח, אז עכשיו שאקח אני מאה אלף יותר? לא, **אין השניה נוטלת עישור, אלא חולקות בשוה. וזכת ראשונה בעישור שלה** – הראשונה זכתה, התמזל מזלה שהספיקה לגבות זאת מן הבן. פירוש הדבר, על הבן יש חיוב לתת עישור, על הבת אין חיוב לתת עישור, גם במקרה שבו זה לא יוצא הוגן. העולם אינו הוגן, כמו שאמא הייתה אומרת.

ר' יצחק: שוב, העולם הוגן.

ר' יואל אשר: אבל הולכים הרי לפי הכלל שהבת אינה צריכה לתת עישור לאחותה.

ר' יצחק: "הוגן" זו טענה משונה כאן.

הלכה י"א: מצוה בשעת מיתה שלא לתת פרנסה

ר' יואל אשר: טוב, ממשיך הרמב"ם: **מי שציוה בשעת מיתה** – אה, מי שבשעת מיתתו הספיק עוד רשעות אחת ברגע האחרון שלו, ואמר: **אל תפרנסו בנותי מנכסי** – אני לא רוצה! הרי למדנו קודם...

ר' יצחק: זו מצוות חכמים, אבל אין כופין על כך.

ר' יואל אשר: נותנים רק את הבגד הזול ביותר אם האב אינו רוצה. אם כן, אם אמר בשעת מיתה **אל תפרנסו בנותי מנכסי**, שם לא נותנים כלום. וההלכה היא: **שומעין לו**. לא, היה כתוב שלא, אם הוא רוצה... הבגד הזול ביותר, כן? לא, לא, לא. אם הוא אינו רוצה... **פירש על הבעל שאין לה כלום ושיכניסנה ערומה אין לה כלום**. אכן אין כלום.

ההבדל בין פרנסת הבת למזונות הבנות (תנאי כתובה)

ר' יצחק: כן. כלומר, אם הוא מבהיר, אותו דבר אם הוא אומר במפורש בשעת מיתה. כן. זה שונה; ההלכה צריכה באמת ללכת יחד עם הפרק הקודם, שם למדנו: **מי שציוה שלא יזונו בנותיו אין שומעין לו**, אלא אם כן הוא נותן את המזונות, מדוע?

ר' יואל אשר: כי זה תנאי כתובה.

ר' יצחק: תנאי כתובה, כך תיקנו חכמים, אינך יכול ללכת נגד זה.

ר' יואל אשר: זה מעין מתנה על מה שכתוב בתורה.

ר' יצחק: לא מתנה על מה שכתוב בתורה; צריך לעשות תנאי בכתובה, אינך יכול לעשות תנאי היום בבוקר.

ר' יואל אשר: התחייבת בשעת החתונה עם אשתך, אבל זה הרי אינו חיוב שנוצר בשעת... בין החתן לאשה, אלא זה חיוב שיש לאב כלפי בתו.

ר' יצחק: שומעין לו שאין זה מתנאי כתובה.

ר' יואל אשר: פירוש הדבר שכל החיובים שהיו על היורשים לא היו בכך שהחיוב מונח בכסף, אלא כביכול משום שהם באים במקום האב, משהו כזה, לגבי הפרנסה. אלא שהאב כבר פסל זאת.

ר' יצחק: כן, כן. אלא האומדנא היא במקום, זה בנוי על האומדנא של מה שהוא היה רוצה. כן. כשהוא מגלה דעתו בבירור שאינו רוצה, אין. אומר הוא...

חידושו של הרמ"א בעניין עשיית תנאי בשעת החתונה

ר' יואל אשר: מי שמת, אדם שנפטר, **והניח אלמנה ובת**, יש כאן הלכה מעניינת של הרמ"א...

ר' יצחק: אז ההלכה שאפשר לעשות תנאי עובדת דווקא כשהוא עושה אותו בשעת מיתה. אם אדם, כשהוא מתחתן, אומר: "אני לא אתן לבנותיי פרנסה", זה לא מועיל. למה? הוא אומר: מן הסתם, בוא הנה, את זה הוא חשב כשהוא...

ר' יואל אשר: היה בחור.

ר' יצחק: כשהוא ראה שיש בנות גדולות, בוודאי הוא כבר מסכים. אה, מעניין. כך כתוב ברמ"א להלכה. אוקיי. כן. אומר הרמב"ם: עכשיו לומדים הלאה על התנגשויות כאלה שיש בעניין.

הלכות י"ב—י"ז: התנגשות בין מזונות האלמנה לפרנסת הבת

ר' יואל אשר: מי שמת והניח אלמנה ובת, ויש עכשיו התנגשות, האלמנה לא רוצה לתת, ייתכן שלפעמים זו בכלל לא הבת של האלמנה, זו הבת של האב. והאלמנה אומרת: "אני צריכה את הכסף ליושבת בביתי, כן, למזונות." הרי **כבר ביארנו**, הרי כבר למדנו, **שמזונות האלמנה קודמין למזונות הבת.** הרי כבר למדנו למשל שכשיש או אלמנה או בת ואין מספיק לשתיהן, הבת תלך לחזור על הפתחים. גם כאן תהיה אותה הלכה, כיוון שאין מספיק...

ר' יצחק: הרי מזונות האלמנה קודמים.

כיצד מעריכים אם יש מספיק לאלמנה? (נכסים מרובים לעומת נכסים מועטים)

ר' יואל אשר: וכן אם נישאת הבת, מעניין איך מעריכים מה קודם.

ר' יצחק: לגבי מזונות כבר למדנו.

ר' יואל אשר: לא יודעים כמה זמן היא תחיה וכדומה.

ר' יצחק: מה פירוש קודם? מה? כמה שהיא רוצה? אה.

ר' יואל אשר: היא צריכה כסף לכל הזמן שהיא נשארת אלמנה, קשה ל... אולי היא יכולה לומר: "הרי אני לא יודעת, אולי אצטרך כך וכך הרבה, אולי אצטרך..."

ר' יצחק: אבל הרי כן למדנו הלכות על זה, לא? אם אפשר למכור, נכון? מה למדנו?

ר' יואל אשר: הניח אלמנה ובת, אלמנה ניזונית והבת תשאל על הפתחים.

ר' יצחק: כן, זה לגבי פרנסה... כן, אבל מה?

ר' יואל אשר: איך באמת יודעים את זה, שאלמנה קודמת לבת?

ר' יצחק: כן, אבל שם תשאל... את אותה שאלה תשאל שם, זה כתוב שם.

ר' יואל אשר: הגמרא אומרת כאן שאצל אדם כבוד אשתו חשוב יותר מכבוד בתו.

ר' יצחק: אהה, טוב. כן, אבל תשאל שם, איך יודעים שם, אותה שאלה, נכון? נכון. כמה זה, איך יודעים שיש מספיק?

ר' יואל אשר: את זה לא יודעים.

ר' יצחק: אוקיי, אם כן זה לא כתוב.

ר' יואל אשר: אה, זה היה החילוק בין נכסים מרובים לנכסים מועטים.

ר' יצחק: אולי גם כאן לומר את אותו דבר.

ר' יואל אשר: כאן הכוונה למקרה שיש נכסים מועטים. כן? לזה אתה מתכוון? בסעיף י"ז היה כתוב שאם יש נכסים מרובים, הולכים כסדר, לא אומרים שבגלל שהאלמנה קמצנית לא ייתנו לה, אבל אם יש נכסים מועטים וטענתה לגיטימית שלא יהיה לה מספיק פרנסה, האלמנה קודמת. **וכן אם נישאת הבת**, אותו דבר.

ר' יצחק: הוא חוזר על השורה הראשונה... גם המזונות...

ר' יואל אשר: גם לגבי המזונות האלמנה קודמת לבת.

ר' יואל אשר: כן, הכוונה שבסעיף י"ז היה כתוב שאם יש נכסים מרובים, הולכים כסדר, לא לומדים, לא אומרים שבגלל שהאלמנה קמצנית מאוד לא ייתנו לה. אבל אם יש נכסים מועטים, וטענתה לגיטימית שלא יהיה מספיק פרנסה, האלמנה קודמת. **וכן אם נישאת הבת,**

ר' יצחק: אותו דבר, זה כאילו, הוא חוזר על השורה הראשונה,

ר' יואל אשר: גם לגבי המזונות האלמנה קודמת לבת, וגם לגבי פרנסת הבת בנישואין היא לא נוטלת **עישור נכסים מפני מזונות האלמנה.** במקרה שאין מספיק לשתיהן, מזונות האלמנה קודמים. אומר הרמב"ם:

ר' יצחק: ואפילו מתה הבת אחר שנישאת,

ר' יואל אשר: שתיהן, מה הוא אומר? אם הבת מתה אחר שנישאת, הרי יש לה את הזכות בנכסי אביה של עישור נכסים. אוקיי. בדרך כלל היה הבעל — מעניין שהוא עוד לא אמר מה קורה בדרך כלל — הבעל יכול לבוא ולרשת את הכסף.

ר' יצחק: כן, מה ששלו. זה שלה,

ר' יואל אשר: אוקיי, הוא יורש אותה. בעל יורש את אשתו, אבל במקרה כזה, כשיש אלמנה כנגד זה, **אין הבעל יורש פרנסה הראויה להינתן לה, שהרי הנכסים כולן בחזקת האלמנה שתהיה ניזונית מהן.** *זה באמת לא נראה כמו חידוש, כי אם הבת עצמה לא נוטלת, בוודאי שהיורש לא.*

שיחה: בעל בנכסי אשתו — כיורש או כלוקח?

ר' יצחק: *זה קשור לנושא של בעל בנכסי אשתו, האם בעל בנכסי אשתו הוא כיורש או כלוקח,*

ר' יואל אשר: לא כך?

ר' יצחק: *זו גמרא. אוקיי. אילו היה לוקח, היה יכול לקחת, כי הרי אלמנה אינה מוציאה מלקוחות למזונותיה. אה. אז אילו לזכות הייתה דין של לוקח, האלמנה לא הייתה יכולה לבוא. הוא אומר: אבל אני כבר ירשתי את זה, כשהיא חיה את קודם, אבל עכשיו

כבר יש שני, זו לא האחות, זו הבת, מה שלא יהיה, זה הבעל, והבעל הרי הוא לוקח, ואלמנה אינה טורפת מלקוחות. אומרת הגמרא: לא, לגבי זה, לפחות, אמרו חכמים שבעל בנכסי אשתו הוא כיורש, כלומר, זה שלה, והוא מקבל את זה אחר כך. אבל אם היא לא מקבלת את זה, גם הוא לא מקבל,*

ר' יואל אשר: אז זה בחזקת האלמנה. *אני מתאר לעצמי שאם היא תמצא בעל חדש, ישיאו אותה. היא לא נוטלת את הכסף, אלא היא נוטלת רק מה שמגיע לה.*

מהות ה"פרנסה" בהלכות

ר' יצחק: *ומשום כך נראה, נראה מכאן שכל ההלכות מדברות כביכול על מה שעושים עם הנדל"ן שנמצא. אם זה הולך, מבין? ייתכן שהכול מדובר במקרה כזה.*

ר' יואל אשר: *ייתכן, כי ההלכה התחילה די מינימלית, כדי שיהיה לה מה ללבוש, כאן רואים שמדובר על הרבה יותר מזה, עישור נכסים. כן, אבל עישור נכסים זה לא רק שהיא תתלבש יפה,*

ר' יצחק: מדובר כאן שהיא

ר' יואל אשר: מתה ועכשיו הבעל יירש הכול.

ר' יצחק: *לא לא, בוודאי שעישור נכסים בסופו של דבר, פרנסה בדרך כלל כוללת יותר מהכסות. הכסות היא מינימום למי שלא יודעים עליו כלום,*

ר' יואל אשר: אבל בדרך כלל הרי כן יודעים. נכון, טוב מאוד.

הלכה י"ח: קטנה שלא מיחתה על פרנסתה

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם כך: **קטנה יתומה,** קטנה יתומה, שבדרך כלל בקטנה האב יכול לקבל קידושין, חכמים תיקנו שגם האם או האחים יכולים להשיא אותה. **ונתנו לה מאה או חמישים זוז,** הם נתנו לה סכום קטן, מאה חמישים זוז, לא הרבה כסף, נתנו לה כמה שילד מבין, לילד נותנים כסף קטן יותר. אבל כשהיא גדלה, **יכולה היא משתגדיל להוציא מידם פרנסה הראויה לה.** *אהמ. כי זה מעניין, הייתי אומר את זה כך, כי הרי כבר למדנו שכשהיא גדלה פירוש הדבר שאז חלים הקידושין, כי עכשיו אומרים שהיא מסכימה לקידושין, ועכשיו. ממילא מגיע לה עכשיו כמו...*

ר' יצחק: לא,

ר' יואל אשר: *הקידושין היו כשהייתה קטנה, אבל עכשיו זה נעשה כשר.*

ר' יצחק: *זה לא, אני חושב, יש לזה סיבה אחרת. אוי!*

ר' יואל אשר: תראה למה. אוקיי, איזו פרנסה הראויה לה? הוא אומר, איזו פרנסה הראויה לה? או, הרי למדנו שאם יודעים דעת האב, זה יכול להיות אפילו יותר מעישור קרקעות. אהמ. או עישור הקרקעות. אומר הרמב"ם: **ואפילו לא היו האחין זנין אותה,** אפילו אם האחים עוד לא זנו אותה, כי הרי כבר יש לה בעל חדש, היית חושב שאז האחים פטורים לגמרי מהבת, הם כבר שכחו מהאחות, כי כבר יש לה בעל.

ר' יצחק: לא לא, הוא אומר שבגלל זה אז... **ואף על פי שלא מיחת בשעת נישואין,**

ר' יואל אשר: כשנתנו לה את המאה זוז היא לא אמרה אני צריכה יותר, אין פירוש הדבר שהיא ויתרה. למה? **מפני שהקטנה אינה בת מחאה.** לקטנה אין את ה... זה לא הסדר שלה, קטנה היא חלשה, אין לה את החוצפה, את רוחב הלב למחות על מה שמגיע לה. ממילא מה שהיא

ר' יצחק: שתקה אין פירושו שהיא ויתרה.

ר' יואל אשר: אהמ. נכון, זה הכול. בת מחאה פירושו שהיא לא... אה, **ואפילו לא היו האחין זנין אותה,** *טוב מאוד. למדנו שאצל אלמנה, אם היא נוטלת כל הזמן נכסים מהיורשים, היא יכולה לומר שהסיבה שלא מיחיתי היא שהתביישתי, הם נותנים לי כל הזמן מזונות. אז הוא אומר, אפילו כאן לא היו האחין זנין אותה, אין לה את התירוץ הזה, יש לה תירוץ פשוט יותר: לא מיחיתי כי הייתי קטנה, קטנה אינה בת מחאה.* אהמ. טוב מאוד, אוקיי, טוב לדעת מכאן, רואים, אתה לא אוהב לדבר פוליטיקה, אבל ילדים לא צריכים להסתובב בהפגנות, רואים בחורים עומדים וחוטפים מכות,

ר' יצחק: קטנה אינה בת מחאה.

הלכה י"ט: גדולה ששתקה בנישואיה או כבוגרת

ר' יואל אשר: טוב, אומר הרמב"ם הלאה: **נישאת הבת אחר שגדלה,** מליצה בעלמא, כן.

ר' יצחק: "נישאת הבת אחר שגדלה",

ר' יואל אשר: מה קורה כאן? הייתה בת והיא נעשתה גדולה והתחתנה, **בין נערה בין בוגרת ולא תבעה פרנסתה.** כשמדובר בקטנה שלא תבעה, יש לה תירוץ, אבל גדולה שלא נטלה את מה שמגיע לה, את פרנסת הבת, **איבדה פרנסתה,** בזה היא ויתרה. אבל **ואם מיחת בעת נישואיה,** אם היא כן מיחתה, **הרי זו מוציאה את הראוי לה כל זמן שתרצה,** היא כן יכולה להוציא את מה

ר' יצחק: שמגיע לה.

שיחה: מה אם הגדולה לא ידעה את ההלכה?

ר' יואל אשר: *אני לא מבין מה הפשט, נניח שהאישה לא ידעה מזה,*

ר' יצחק: *כל אחד יודע. לא ידעה, לא ידעו, הרי מדברים על זה כל שנתיים*

ר' יואל אשר: *אבל קודם הרי למדנו שבית הדין, זו אמנם זכותה, אבל אפילו בית הדין ילחם בשבילה, כי היא הייתה חלשה ולא יכלה לפתוח את הפה, פירוש הדבר שהיא מחלה?*

ר' יצחק: *צריך לדעת את המציאות. אני לא מבין, הרי מדובר שהיא לא, אני לא מבין. אבל בכל מקרה אדם צריך לדעת הלכה.

אחר כך מה שהיא אומרת מאוחר יותר*

ר' יואל אשר: *מעולם לא התכוונתי לוותר.*

ר' יצחק: *אה נו, אי אפשר לא לדעת, צריך הלכה, צריך לדעת את ההלכה,*

ר' יואל אשר: *אצל גדולה שהיא פיקחית יותר. אה, אוקיי,*

ר' יצחק: אבל אם כן, אם היא מיחתה,

ר' יואל אשר: אז היא יכולה תמיד לומר מעולם לא ויתרתי, היא יכולה להוציא **את הראוי לה כל זמן שתרצה.**

בוגרת בבית אביה שהאחים נותנים לה מזונות

ר' יואל אשר: מה קורה בבוגרת, היא נעשתה גדולה, **ועודה בבית אביה,** היא עדיין הייתה בבית אביה, **בין שבגרה אחר מות אביה בין שהניחה בוגרת.** אז כך, **אם פסקו האחין מזונותיה,** אף שמעיקר הדין האחים לא צריכים לתת מזונות לבת שכבר גדלה, אבל הם כן עשו, הם עשו לפנים משורת הדין, נתנו לה מזונות, ובעצם **שהרי אין לה מזונות** מעיקר הדין הרי אין לה מזונות, **כמו שביארנו** שמזונות הם רק עד שהיא נעשית בוגרת, אבל **ושתקה ולא תבעה פרנסתה** היא שתקה ומעולם לא ביקשה את הפרנסה

ר' יצחק: *הם באמת הפסיקו לתת פרנסה, נכון? הם הפסיקו, פסקו פירושו הם הפסיקו. אה, פסקו זה הם הפסיקו. אה כן, פסקו פירושו הם הפסיקו.*

ר' יואל אשר: כשהם הפסיקו, הרי זו הייתה עצירה באמצע נתינת מזונות, יש לה את ההסבר למה לא נטלתי פרנסה, כי הם נתנו לי מזונות והתביישתי. אבל הם הפסיקו לתת מזונות, לכל הפחות שתבקש תן לי לפחות את פרנסת הבת, היא לא עשתה את זה, אז הפשט שהיא מחלה, **איבדה הפרנסה,** אבל **ואם מיחת לא איבדה פרנסתה.**

אבל **לא פסקו האחים מזונותיה וזנו אותה בבגר,** כשהיא כבר נעשתה בוגרת, אף על פי שהיא לא מיחתה **לא איבדה פרנסתה כל זמן שהן זנין אותה,** כל זמן שהם נותנים לה מזונות, זה שלא הזכירה את פרנסת הבת ולא תבעה פרנסת הבת אינו סיבה, אינו סימן שהיא ויתרה. למה? **שיש לה לטעון,** היא יכולה לטעון כך: **מפני שהן זנין אותה אף על פי שאינם חייבין והיא עדיין לא נישאת, מפני זה לא תבעה פרנסתה.** היא יכולה לומר הרגשתי לא בנוח, הרי הם עושים לי לפנים משורת הדין, נותנים לי מזונות שהם אינם מחויבים, ממילא לא תבעתי. ממילא יש לה את הזכות

ר' יצחק: כן, עכשיו ל

ר' יואל אשר: לומר עכשיו תן לי פרנסת הבת. *ולכאורה הם גם לא יכולים לומר במקום זה נתנו לך מזונות. מזונות היו מזונות, לא היית מחויב, נתת לי מתנה. עכשיו מגיע לי מה שמגיע לי.*

הלכה כ': אב שהשאיר כסף ביד שליש לקנות קרקע לבתו

ר' יואל אשר: טוב. **מי שציוה ליתן לבתו.** ההלכה האחרונה של הפרק היא כך: מי שציווה בעודו בחיים לתת **כך וכך מעות לפרנסתה ליקח בהן קרקע.** שייתנו כך וכך לפרנסת בתו ויקנו בזה קרקע. **בין שהיה שכיב מרע בין שהיה בריא ומת, והרי המעות ביד השליח.** לשליח יש את הכסף שהאב רצה שיקנו בו קרקע. **ואמרה הבת,** הבת אומרת: אתה יודע מה, **תנו אותן לבעלי כל מה שירצה יעשה בהן.** במקום שתציית לאב, שתהיה שליח עושה שליחותו, שתציית ותקנה קרקע, היא אומרת תן את זה לבעלי, שיעשה בכסף מה שהוא רוצה. במקום לקנות קרקע, שלבעלי תהיה הזכות לעשות בו מה שהוא רוצה, או לקנות קרקע או לעשות עסקה אחרת בכסף.

אז כך: **אם היתה גדולה ונישאת,** אם היא כבר גדולה וכבר נישאה, **הרשות בידה.** יש לה הרשות לומר כך לשליח, והשליח יכול לציית לה. אבל **ואם עדיין מאורסת היא,** אם היא עדיין ארוסה, היא עוד לא נישאה, **יעשה שליש,** השליח, השליש שהאב נתן לו את הכסף צריך לעשות את שליחותו, **מה שהושלש בידו.** שימשיך וילך לקנות

ר' יצחק: קרקע, שלא ישמע לה.

ר' יואל אשר: ואם עדיין קטנה היא, אם היא קטנה, אז לא מועיל שנישאה, אז **אין שומעין לה אפילו** כשהיא כבר **נישאת, אלא יעשה השליש כמו שציוהו האב.** רק כשהיא גם גדולה וגם כבר נישאה, אז יש לה את הזכות לבקש מהשליח לשנות ממה שהאב אמר.

למה באמת אז כן? למה שלא נאמר שתמיד הוא צריך לקיים דברי המת? אפשר לומר שזה לאו דווקא, כי היא הרי כבר אישה נבונה, היא יודעת, היא סבורה שבעלה מבין טוב יותר בנדל"ן, ובמקרה כזה האב היה מניח לה לשנות.

ר' יצחק: רק אם היא גדולה וכבר נישאה. ונשואה, אם אתה רוצה לקרוא לזה התחתנה, נשואה. כן. זהו פרק כ'. פרק כ'.